

Afstudeerverslag

Beeldvorming over de islam onder PABO/GL studenten aan de CHE

Mei 2010
(eindversie)

Opleiding: CHE-GPW/ETH-DTO

Student: Steven Kafoe, studentnr. 050815

Opdrachtgever: Christelijk Centrum voor Multicultureel Onderwijs

Contactpersoon opdrachtgever: dr. J.C. Borst

Begeleider: dr. B.J.G. Reitsma

Dit document is een verslag van het afstudeeronderzoek naar beeldvorming over de islam onder studenten PABO/GL. Het analyseert literatuur, websites, tv-programma's en christelijke organisaties, en doet conclusies en aanbevelingen.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 – Inleiding en motivatie	4
Hoofdstuk 2 – Theologische verantwoording	5
Hoofdstuk 3 – Projectplan	7
3.1 Projectdefinitie	7
3.2 Projectverloop	7
Hoofdstuk 4 – Beeldvorming door websites	8
4.1 – Algemene resultaten enquête	8
4.1.1 – Resultaten voor de PABO	8
4.1.2 – Resultaten voor de GL	9
4.1.3 Websites die onderzocht zijn	9
4.2 Islam volgens ‘Google’	9
4.3 Islam volgens ‘Wikipedia’	11
4.4 Eindconclusie websites	11
Hoofdstuk 5 – Beeldvorming door TV-programma’s	12
5.1 – Algemene resultaten enquête	12
5.1.1 – Resultaten voor de PABO	12
5.1.2 – Resultaten voor de GL	12
5.1.3 TV programma’s die onderzocht zijn	13
5.2 Islam in ‘Netwerk’	13
5.3 Islam in ‘NOVA’	16
5.4 Conclusies TV-programma’s	16
Hoofdstuk 6 – Beeldvorming door christelijke organisaties	17
6.1 – Algemene resultaten enquête	17
6.1.1 – Resultaten voor de PABO	17
6.1.2 – Resultaten voor de GL	18
6.1.3 Organisaties die onderzocht zijn	18
6.2 Islam volgens ‘Open Doors’	18
6.3 Islam volgens ‘Evangelie & Moslims’	19
6.4 Conclusies organisaties	20
Hoofdstuk 7 – Beeldvorming door boeken	21
7.1 – Algemene resultaten enquête	21
7.1.1 – Resultaten voor de PABO	21
7.1.2 – Resultaten voor de GL	22
7.1.3 Boeken die onderzocht zijn	23
7.2 Islam in ‘Tussen hoed en hoofddoek’	23
7.3 Islam in ‘Kruis en halve maan’	27

7.4 Islam in 'Islam ontsluitend'	32
7.5 Islam in 'Jezus en/of Mohammed'	39
7.6 Conclusies boeken	41
Hoofdstuk 8 - Slotconclusies en aanbevelingen	42
Bibliografie	44
Bijlage 1 – Uitgevoerde enquête	46

Index van tabellen

Tabel 1 – Respons websites PABO	8
Tabel 2 – Respons websites GL	9
Tabel 3 - Respons TV PABO	12
Tabel 4 - Respons TV GL	12
Tabel 5 - Respons organisaties PABO	17
Tabel 6 - Respons organisaties GL	18
Tabel 7 - Respons boeken PABO	21
Tabel 8 - Verdeling boeken PABO	22
Tabel 9 - Respons boeken GL	22
Tabel 10 - Verdeling boeken GL	23

Hoofdstuk 1 – Inleiding en motivatie

Je kunt als christen tegenwoordig niet meer om de islam heen. Vrijwel dagelijks is de islam, of zijn moslims, wel in het nieuws, hetzij lokaal, hetzij nationaal, hetzij internationaal. Of het nu gaat om vandalisme door Marokkaanse jongeren, hoofddoekjes, de bouw van moskeeën, de Taliban of Al-Qaeda, of ingewikkelde integratievraagstukken, het heeft allemaal raakvlakken met de islam. Ook de kerk, zowel in Nederland als wereldwijd, moet zich voortdurend bezinnen op haar houding tegenover de islam. Wat betekent het om kerk te zijn in een land met een islamitische meerderheid? Hoe is ons getuigenis tegenover moslims? Wat vinden we eigenlijk van de islam als religie? Waar liggen onze verschilpunten, en op welke punten kunnen we juist met elkaar goed samenwerken? En daarnaast zijn er ook theologische vragen: Zijn Allah en Yahweh dezelfde god? Gaan moslims naar de hemel? Is Mohammed een echte, of een valse profeet? En ga zo maar door.

Temidden van alle indrukken die op ons af komen door media, boeken, kerkbezoek en op talloze andere manieren is het goed onszelf af te vragen: wat lees, hoor, luister, weet ik eigenlijk over de islam? En in hoeverre bepaalt dit mijn beeld over de islam? En, wat betekent dit dan voor mijn communicatie met moslims?

Daarover gaat dit onderzoek. Een boeiend, actueel, onderwerp dus, waar we dagelijks mee te maken hebben.

Waarom ik dit onderzoek wilde doen, was met name vanuit interesse in de islam. Ik vind het bijzonder om te zien hoeveel moslims oprecht en met volle overtuiging geloven, en ik bewonder de vastberadenheid en de manier waarop ze met hun geloof omgaan. Het geloof doortrekt hun hele leven.

Daarnaast heb ik interesse in het onderzoeksvoorstel. In de volgende hoofdstukken vindt u de verdere uitwerking van wat ik heb gedaan.

Hoofdstuk 2 begint met te beschrijven wat mijn eigen positie is ten opzichte van de islam. Hoofdstuk 3 geeft een korte uitwerking van het projectplan. Vervolgens vindt u in de hoofdstukken daarna de uitwerking van een gehouden enquête. Deze hoofdstukken zijn telkens op dezelfde manier opgedeeld:

1. Een samenvatting van de enquetevraag, en de antwoorden die daarop gegeven zijn
2. Een verantwoording van wat er nader onderzocht is
3. Per boek, tv-programma, organisatie, website een uitwerking en conclusie. Voor boeken het meest uitgebreid, voor websites het meest ingekort.
4. Een conclusie voor de beelvorming van het betreffende medium.

Het verslag wordt afgesloten met conclusies en aanbevelingen. De verantwoording van het geheel is opgenomen in een apart document, conform de afstudeernota.

Graag maak ik hier gebruik van de gelegenheid om Hans en Bernhard hartelijk te bedanken voor hun hulp, advies en inzet voor dit afstudeeronderzoek.

N.B. Waar in dit verslag gesproken wordt over 'wij/we/ons' wordt bedoeld de opdrachtgever, begeleider en de student.

Hoofdstuk 2 – Theologische verantwoording

Hans Küng opent zijn boek over de islam met zijn programmatische stellingen voor het overleven van de mensheid:

Geen vrede onder de volkeren zonder vrede tussen de godsdiensten

Geen vrede tussen de godsdiensten zonder dialoog tussen de godsdiensten

*Geen dialoog tussen de godsdiensten zonder onderzoek naar de fundamenteën van de godsdiensten.*¹

Een inspirerend citaat! Stel dat dit echt mogelijk is, dat zou toch geweldig zijn. Maar daarvoor is een dialoog tussen de godsdiensten van centraal belang. Want je kunt je overtuiging niet zomaar 'over de muur gooien'. Als je het evangelie echt wilt laten landen bij de ander, zul je bereid moeten zijn tot een gesprek over wat jij gelooft, maar ook over wat de ander gelooft. Je zult empathisch moeten zijn, en actief moeten luisteren. Dan kan je het hebben over wat samenbindt, en over de eventuele verschillen. En kun je samen op zoek gaan naar wat van belang is.

Daarvoor is het ook uitermate belangrijk hoe je tegen de religie van de ander aankijkt.

Als christen heb je globaal genomen drie manieren hoe je tegen de islam aan kan kijken:

1. Pluralisme: je vermengt beide religies met elkaar. Je zult Mohammed dan als profeet erkennen, de Koran als een heilig boek beschouwen, en van mening zijn dat Allah en God dezelfde zijn. Het maakt niet meer uit of je moslim bent of christen.
2. Exclusivisme: je ziet de islam als een valse religie, de Koran is geïnspireerd door de duivel en Mohammed is een bedrieger. Moslims zijn mensen die gered moeten worden van het oordeel.
3. Inclusivisme: je hebt respect voor de islam en haar aanhangers, maar je bent je ook bewust van de verschillen en het unieke van het evangelie. Je wilt je eigen overtuiging ook verkondigen, maar zonder opdringen.

De laatste visie sluit het beste aan bij mijn eigen mening. De eerste visie (pluralisme) vind ik verre van overtuigend, er zijn teveel verschillen tussen de onderlinge religies. Ook ben ik me bewust van het unieke van het christendom: dat God zichzelf heeft geopenbaard, niet als boek, maar in de gestalte van Jezus Christus. Hij heeft geleden voor mij, is gekruisigd voor mijn zonden. Hij is opgestaan en leeft, en zal terugkomen om te oordelen.

De tweede visie (exclusivisme) vind ik te kort door de bocht. Ik geloof in de algemene openbaring, oftewel dat God zich in elke cultuur op een bepaalde manier, en in een bepaalde mate heeft geopenbaard (zie m.n. het boek van Don Richardson, *Eternity in their hearts*, voor prachtige voorbeelden hiervan). God heeft zich dus ook in de Arabische cultuur geopenbaard, en de islam draagt daar de sporen van. De theologie maakt van oudsher onderscheid tussen de algemene – en bijzondere openbaring. Het gaat mij te ver om te zeggen dat de openbaringen die Mohammed ontving, vallen onder de bijzondere openbaring. God heeft zich in het bijzonder geopenbaard in Christus, en daar is niets aan toe te voegen of af te doen.

De derde visie (inclusivisme) vind ik dus het meest overtuigend, en ook het meest uitdagend. Ik geloof dat er een bepaalde mate van kennis van God aanwezig is in de islam, maar tegelijkertijd wordt ook het unieke van het christendom gemist. Als je mensen het evangelie wilt brengen, zul je moeten aansluiten in hun leefwereld en cultuur, en zul je respect moeten hebben voor het geloof wat ze nu aanhangen. Ik denk dat we veel van moslims kunnen leren: hun eerbied voor Allah, hoe de religie hun hele bestaan doortrekt, hoe ze omgaan met de Koran, hoe ze bidden en vasten. Betekent dit dat ik geloof dat Allah en God dezelfde zijn? Dit is een strikvraag, zegt Colin Chapman. Eigenlijk bestaat hij uit een aantal deelvragen. Ja, ik geloof dat God zich ook in een bepaalde mate heeft geopenbaard in de islam. Ja, ik geloof dat er overeenkomsten zijn tussen het godsbeeld van

¹ Küng, Hans, *De islam; de toekomst van een wereldreligie*, (Kampen: Ten Have), 2006, 2^e druk, p. 19.

moslims en christenen. En ja, er zijn ook verschillen. Het gaat er uiteindelijk om of de verschillen of de overeenkomsten belangrijk voor je zijn. Voor mij zijn de overeenkomsten het belangrijkste. Gaan moslims dan naar de hemel? Dat vind ik een uitermate moeilijke vraag. Enkele jaren terug las ik het boek *No other name, the destination of the unevangelized*, geschreven door John Sanders. Het zette wat denkbeelden van me ondersteboven. Uiteindelijk moet ik concluderen dat ik blij ben dat ik niet over deze vraag hoeft te oordelen. Maar, stel dat ik 'ja' zou antwoorden, neemt dit dan de noodzaak tot evangelisatie weg? Nee, nee, nee, zou Sanders zeggen. Want als je gelooft dat moslims uiteindelijk in de hemel komen, ben je nog verplicht om te evangeliseren. Niet alleen omdat het een opdracht is (Mat. 28 en dergelijke teksten), ook omdat ik ervan overtuigd ben dat het leven met Jezus oneindig veel beter en mooier is. Dat gun je de ander toch ook. Evangelisatie begint met je te verdiepen in de leefwereld van de ander. Een bekend voorbeeld hiervan is Paulus, die de Griekse retorica beheerste, hun schrijvers kende, en aansloot bij bekende denkbeelden van bijvoorbeeld de epicureeërs en de stoïcijnen. Dus, evangelisatie onder moslims begint met het je te verdiepen in de islamitische cultuur en religie. Als je je verdiept in de leefwereld van de ander, pas dan kan je komen tot het begrijpen van de ander. En dan is er een basis voor een dialoog. We moeten de ander niet overschreeuwen met onze eigen standpunten voordat we begrijpen wat die ander gelooft.

Dit onderzoek, en ook het totaalproject, wil bijdragen aan deze dialoog. En voor een goede dialoog is een juiste beeldvorming over elkaar van essentieel belang.

Hoofdstuk 3 – Projectplan

Een volledige uitwerking van het projectplan vind u in het verantwoordingsdocument. In dit hoofdstuk geef ik een korte samenvatting.

3.1 Projectdefinitie

In dit afstudeeronderzoek zal onderzocht worden wat studenten aan de PABO en GL opleiding op de Christelijke Hogeschool Ede lezen over de islam. Er zal vooral worden onderzocht wat er in christelijke literatuur/lectuur over de islam geschreven wordt. Het afstudeeronderzoek is onderdeel van een totaalproject, getiteld 'Nee tegen de moskee'.

De probleemstelling is als volgt te formuleren:

wat voor beeld wordt er gegeven van de Islam in de christelijke literatuur en lectuur, die gelezen wordt door studenten van de opleidingen PABO en GL aan de Christelijke Hogeschool Ede en is het beeld dat daarin gegeven wordt een goede basis om onderwijs te geven over de islam op scholen, en catechese in kerken?

Het onderzoek richt zich alleen op literatuur/lectuur. Er is geen onderzoek gedaan naar andere kennisbronnen zoals ontmoetingen met moslims, kranten en tijdschriften. Ook is niet onderzocht wat studenten überhaupt vinden van de islam, of ze een dialoog met moslims belangrijk vinden, en hoe de verschillende factoren hun beeldvorming beïnvloeden.

Het project heeft de volgende onderzoeksvragen:

1. welke lectuur/literatuur wordt gelezen door deze studenten m.b.t. de islam? Denk aan boeken, maar ook aan tijdschriften en brochures van christelijke stichtingen.
2. welk beeld wordt hierin geschetst van de islam?
3. is dit beeld bruikbaar voor lessen over de islam op scholen en voor catechese in kerken?

3.2 Projectverloop

Op basis van de bovengenoemde onderzoeksvragen heb ik het project opgedeeld in drie fasen:

-Fase 1: identificatie van de literatuur/lectuur die gelezen wordt, door middel van een enquête.

-Fase 2: lezen van deze literatuur en bepalen van het beeld wat daarin over de islam wordt gegeven.

-Fase 3: conclusies en aanbevelingen formuleren.

Om na te gaan wat studenten het meest lezen heb ik zelf een enquête gemaakt en uitgezet (zie bijlage 1). Via de opleidingsbureaus heb ik de namen van studenten, en de aantallen per leerjaar kunnen achterhalen. Op de enquête heeft meer dan 30% van de respondenten gereageerd. Uit de resultaten van de enquête bleek dat de doelgroep niet zo veel leest over de islam. Daarom was het minder zinvol om de tien meestgelezen boeken te beoordelen. We hebben toen besloten om ons daarnaast te richten op de meest bekeken websites en tv-programma's, en de meest gevolgde christelijke organisaties.

Fase 2

Hierin heb ik alle bronnen die we uitgekozen hebben zelf bekeken/gelezen. Ik heb een samenvatting van elke bron gemaakt, en daarna de bron beoordeeld op het beeld wat er over de islam gegeven wordt. Dit verslag is grotendeels de uitwerking daarvan, waarbij er aan elk medium een hoofdstuk is besteed, hierin worden de bronnen verder toegelicht en beoordeeld.

Fase 3

In deze fase heb ik conclusies getrokken uit voorgaande fasen, en aanbevelingen geformuleerd.

Hoofdstuk 4 – Beeldvorming door websites

4.1 – Algemene resultaten enquête

In de uitgevoerde enquête was vraag 4: “Gebruik jij weleens Internet om informatie over de islam te vinden? Zo ja, welke sites bezoek je dan? Mocht een site er niet tussen staan, zou je deze dan in het tekstvak willen intypen?”

Als mogelijke antwoorden had ik alvast gegeven:

- Google
- Wikipedia
- www.answering-islam.org
- www.muslim.org
- www.al-islam.com
- www.ummah.com
- www.injil.org
- www.islamendialoog.nl

In totaal zijn op deze vraag 379 antwoorden gegeven.

Van de 243 respondenten gebruiken er 214 Google, 126 Wikipedia, en 14 islamendialoog.nl. De overige sites worden door enkele studenten gebruikt, www.injil.org wordt door niemand geraadpleegd.

Als extra sites zijn diverse islamitische fora en www.ontdekislam.nl genoemd.

4.1.1 – Resultaten voor de PABO

204 PABO-studenten hebben de enquête ingevuld. 43 van hen waren eerstejaars, 47 tweedejaars, 87 derdejaars, en 27 vierdejaars. Google wordt het meest gebruikt, gevolgd door Wikipedia, en dan op ruime afstand islamendialoog.nl.

Website	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Totaal
Google	33	42	82	23	180
Wikipedia	16	27	47	13	103
Answering islam.org	0	0	1	1	2
Muslim.org	0	0	2	0	2
Al-islam.com	0	1	1	0	2
Ummah.com	0	0	0	0	0
Injil.org	0	0	0	0	0
islamendialoog.nl	0	1	5	2	8
Anders	0	1	1	2	4
Totaal	49	72	139	41	301

Tabel 1 – Respons websites PABO

4.1.2 – Resultaten voor de GL

39 GL-studenten hebben de enquête ingevuld. Tien van hen waren eerstejaars, vijf tweedejaars, acht derdejaars, en zestien vierdejaars. Ook hier geldt dat Google het meest gebruikt wordt, gevolgd door Wikipedia, en op ruime afstand islamendialoog.nl.

Website	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Totaal
Google	9	5	7	13	34
Wikipedia	5	3	5	10	23
Answeing islam.org	0	0	3	1	4
Muslim.org	0	0	1	3	4
Al-islam.com	0	0	1	2	3
Ummah.com	0	0	0	1	1
Injil.org	0	0	0	0	0
islamendialoog.nl	0	1	1	4	6
Anders	0	1	0	2	3
Totaal	14	10	18	36	78

Tabel 2 – Respons websites GL

4.1.3 Websites die onderzocht zijn

Op basis van bovengenoemde resultaten hebben we besloten dat het nuttig zou zijn om Google en Wikipedia te onderzoeken op de vraag wat voor beeld daarin over de islam wordt gegeven.

Internet is een dynamisch medium, daarom is dit puur bedoeld als een indicatie. Alle sites zijn in maart 2010 onderzocht.

In de volgende paragrafen zal ik beide sites verder uitwerken.

4.2 Islam volgens 'Google'

Op www.google.nl heb ik gezocht op het woord 'islam' en op het woord 'moslim'. Er verschijnen dan de volgende sites:

Zoeken op 'islam':

1. Wikipedia
2. islam.startpagina.nl, een verzameling links naar allerlei sites met betrekking tot de islam.
3. www.redouan.nl, een site van een moslim. Hij geeft diverse informatie over de islam. Het eerste kopje op zijn site vermeldt al dat islam een religie is voor de gehele mensheid.

Opmerkelijk is dat hij zich hierin met name richt op het christendom en jodendom, die volgens hem ook voor de hele mensheid bedoeld zijn, en daarbij ook nog een fout maakt w.b. de naamgeving van Jezus:

*"In de bijbel staat nergens dat God tegen het volk van Mozes (vzmh) of tegen zijn nakomelingen zegt dat hun religie Jodendom is, noch tegen de volgelingen van Christus dat hun religie Christendom is .
Feitelijk was Christus niet eens zijn naam, noch was zijn naam Jezus ! De naam "Christus" komt van het Griekse woord "Christos" dat 'de gezalfde' betekent. Dat wil zeggen dat Christus een Griekse vertaling is van de Hebreeuwse titel "Messias". De naam "Jezus" aan de andere kant, is een Latijnse verbastering van de Hebreeuwse naam "Esau". Voor de duidelijkheid, zullen we het hier maar houden op "Jezus" (vzmh). Wat betreft zijn religie, het was wat hij*

predikte. Zoals de profeten voor hem, predikte hij onderwerping aan Gods wil; (dat is Islam) en hij waarschuwde tegen de valse goden van de menselijke verbeeltenis. Volgens het Nieuw Testament leerde hij zijn volgelingen als volgt te bidden; "Uw wil geschiede, op aarde als in de Hemel."²

Het lijkt erop dat hij hier richting een dialoog of aansluiting met het christendom wil, door te vermelden dat Jezus ook onderwerping aan Gods wil predikte. Opmerkelijk is ook de startpagina van deze site, en het plaatje ervan, waarin de islam wordt getoond als een weg die tussen het christendom en het jodendom doorloopt.³

4. www.ontdekislam.nl, een aardige site. Op de site staat onder andere een vrijwel volledige digitale versie van een biografie over Mohammed.⁴
5. www.islamcity.nl, vooral bedoeld als vraagbaak voor islamitische jongeren, waarbij met name vragen op het gebied van seksualiteit gesteld worden. De site bevat verder allerlei onderwerpen over het dagelijkse islamitische leven, soms tot in de meest extreme details. Bijvoorbeeld de vraag: wat moet je doen met kleine of middelgrote scheurtjes in je sokken tijdens het gebed? Het antwoord van sjeik Ibn Baaz: "Als de scheur of het gat klein is, dan is dit geen probleem. De salaats die hiermee verricht wordt is correct. Het veiligste voor de gelovige mannen en vrouwen is om op te letten dat de sokken geen scheuren of gaten bevatten."
6. <http://www.iselinge.nl/Scholenplein/pabolessen/01022cgodsdienst1/pagina02-islam.htm>, een site gemaakt door twee PABO-studentes, die informatie geeft over alle wereldgodsdiensten. De informatie is neutraal en zakelijk, maar erg kort.
7. www.walidin.com, een erg rommelige site, maar wat opvalt is onder andere informatie wat Mohammed zou hebben gezegd over de betekenis van dromen, en uitspraken van hem op het gebied van geneeskunde, dit zijn toch wel onderwerpen die je niet op andere sites terug vindt.
8. www.islamworld.net, een engelstalige site met veel informatie, geschreven door hoogopgeleide moslims. Verder erg zakelijk, alleen maar stukken tekst over diverse onderwerpen. Ze zijn gerangschikt op onderwerp, o.a. informatie over de vijf zuilen, over het laatste oordeel, jihad, vrouwen in de islam, en nog veel meer.
9. www.islam101.com, engelstalige educatieve site over de islam, met diverse artikelen.
10. www.islamendialoog.nl, website van de stichting Islam en Dialoog, die het onderlinge begrip en respect tussen religies wil bevorderen. De site geeft met name informatie over randgebieden als islamitische kunst, en andere wereldgodsdiensten. Er is een archief met artikelen over islamitische onderwerpen die als Word document gedownload kunnen worden.

Zoeken op 'moslim'

1. Wikipedia
2. www.moslimweb.nl, een site die met name de superioriteit van de profeet Mohammed propageert.
3. www.ex-moslims.nl, niet de site van Eshan Jami, wel een opsomming van wat de Koran zegt over niet-gelovigen. Het blinkt verder niet uit in respect voor het islamitisch geloof, en is niet gericht op het overdragen van enige kennis van de islam.
4. www.moslim.org, site van de Lahore Ahmadiyya beweging, een islamitische sekte/groepering.
5. www.moslim.net, niet erg bruikbaar en onhandig. Er is weinig informatie te vinden.
6. islam.startpagina.nl, zie boven.

² http://www.redouan.nl/wat_is_islam.htm

³ Tip: zet wel de luidspreker van je computer even uit....

⁴ Bennebas, A., *Biografie van de Profeet Mohammed; het zegel der profeetschap*, (Delft: uitgeverij Noer, 2005)

7. www.nederlandsemoslimpartij.nl, site van de nederlandse moslim partij, geeft verder geen informatie over de islam.
8. www.islam-moslim.com, site waarbij men boeken kan bestellen over allerlei islamitische onderwerpen. Geeft verder geen informatie over de islam zelf.

Eindconclusie Google

Over het algemeen zijn de sites neutraal tot positief over de islam, de enige kritische site die ik tegenkwam was die van ex-moslims. De kwaliteit van de sites is erg divers, sommigen bieden diepgaande informatie aan, zij het vaak via relatief ontoegankelijke artikelen (omslachtig, engelstalig, via downloads). Andere sites zijn erg karig in de informatie over de islam, het gaat dan vaak meer om fora, of om allerlei randgebieden van de islam.

Bij de sites die positief zijn over de islam vond ik het over het algemeen niet storend hoe er over de islam gesproken werd, er was weinig sprake van een superioriteitsgevoel ten opzichte van ongelovigen of andere religies.

4.3 Islam volgens 'Wikipedia'

Wikipedia biedt een aantal pagina's aan met onderwerpen over de islam. Hierbij ben ik alleen uitgegaan van de nederlandstalige site. Men vindt dan de volgende links:

1. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Islam>, dit is met name de 'verzamelsite', met op deze pagina veel links naar de onderstaande deelonderwerpen.
2. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Koran>, gaat volledig over de Koran. Onder andere de ontstaansgeschiedenis (traditionele visie en andere visies), thema's en gevoelige onderwerpen in de Koran zoals de rol van vrouwen, en de rol van andere religies.
3. http://nl.wikipedia.org/wiki/Vijf_zuilen_van_de_islam, verzamelsite van de vijf zuilen, elke zuil heeft nog een aparte site waarin de desbetreffende zuil wordt uitgewerkt. Verder wordt de omstreden zesde zuil ook genoemd, de zuil van 'heilige oorlog', maar er wordt terecht vermeld dat dit standpunt met name door sektes wordt aangehangen zoals die van de khawarij, en substromingen als het wahhabisme en salafisme.
4. http://nl.wikipedia.org/wiki/Stromingen_in_de_islam, een opsomming van alle stromingen en de ontstaansgeschiedenis.
5. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Moslimfundamentalisme>, bespreekt onder andere fundamentalisme als verschijnsel, en de geschiedenis van het islamitisch fundamentalisme. Extra aandacht wordt besteed aan de 19^e-20^e eeuw.
6. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Moslim>, bevat vooral links naar andere artikelen over de islam.
7. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Mohammed>, bespreekt de levensloop, omgang met vrouwen, omgang met andere religies, en historische kanttekeningen.

Eindconclusie Wikipedia

Ik vind Wikipedia een erg goed medium, de informatie die erop staat is diepgaand, en over het algemeen genomen neutraal. Er wordt evenwichtig geschreven, zonder een standpunt in te nemen.

4.4 Eindconclusie websites

Via internet heeft men snel de beschikking tot veel informatie over de islam. Er is van alles te vinden. Over het algemeen is dit redelijk neutraal en objectief geschreven. De lezer zal zelf de informatie op waarde moeten schatten. Ik geef nog steeds de voorkeur aan informatie op schrift, niet alleen omdat het prettiger leest, maar ook omdat je dan weet wie het heeft geschreven. Bij internet is dit vaak niet te achterhalen, dit maakt de informatie toch minder betrouwbaar. Verder is het internet toch een vluchtig medium, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld boeken. Wat je vandaag leest, kan morgen alweer veranderd zijn.

Hoofdstuk 5 – Beeldvorming door TV-programma's

5.1 – Algemene resultaten enquête

In de uitgevoerde enquête was vraag 5: "Kijk jij weleens TV-programma's om meer over de islam te weten te komen? Zo ja, welke programma's? Mocht je nog andere programma's anders dan ondergenoemde kijken, zou je deze dan in het tekstvak willen intypen?"

Als mogelijke antwoorden had ik alvast gegeven:

- Netwerk
- NOVA
- Programma's van de Nederlandse Moslim Omroep (NMO)

In totaal zijn op deze vraag 314 antwoorden gegeven.

Van de 243 respondenten kijken er 90 naar Netwerk, 61 naar Nova, 22 naar de NMO, en 20 naar andere programma's. Daarbij wordt met name de uitzending van EO Jong genoemd waarin een moslima werd geïnterviewd (12x), de serie 'Bimbo's en boerka's' van de NPS (3x), en de talkshow van Pauw en Witteman (3x).

5.1.1 – Resultaten voor de PABO

204 PABO-studenten hebben de enquête ingevuld. 43 van hen waren eerstejaars, 47 tweedejaars, 87 derdejaars, en 27 vierdejaars. Netwerk wordt het meeste bekeken, daarna gevolgd door NOVA.

Programma	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Totaal
Netwerk	16	16	25	13	70
NOVA	10	9	16	10	45
NMO	2	2	7	2	13
Anders	3	4	8	1	16
Totaal	29	30	55	27	141

Tabel 3 - Respons TV PABO

5.1.2 – Resultaten voor de GL

39 GL-studenten hebben de enquête ingevuld. Tien van hen waren eerstejaars, vijf tweedejaars, acht derdejaars, en zestien vierdejaars. Ook hier geldt dat Netwerk het meest bekeken wordt, gevolgd door NOVA. GL-studenten kijken verhoudingsgewijs meer naar actualiteiten, en ook meer naar de Nederlandse Moslim Omroep.

Programma	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Totaal
Netwerk	7	2	3	8	20
NOVA	5	2	3	6	16
NMO	0	2	2	5	9
Anders	0	1	1	2	4
Totaal	12	7	9	21	49

Tabel 4 - Respons TV GL

5.1.3 TV programma's die onderzocht zijn

Op basis van bovengenoemde resultaten hebben we besloten dat het nuttig zou zijn om de uitzendingen van Netwerk en NOVA te onderzoeken op de vraag wat voor beeld daarin over de islam wordt gegeven. De uitzendingen die bekeken zijn, zijn allemaal voor 1 maart 2010, aangezien de enquête ook voor deze datum is ingevuld. Verder heb ik me alleen gericht op uitzendingen in 2009 en 2010.

In de volgende paragrafen zal ik beide programma's verder uitwerken.

5.2 Islam in 'Netwerk'

Netwerk heeft acht uitzendingen die ik voor dit onderzoek heb bekeken, ze gaan allemaal in meer of mindere mate over de islam. De acht uitzendingen worden hieronder besproken, ze zijn chronologisch aflopend gesorteerd.

De eerste uitzending gaat over eerwraak, en is uitgezonden op 11 februari 2010.⁵

Het laat zien dat eerwraak ook in Nederland voorkomt, en vertelt de verhalen van twee moslima's die moesten vluchten voor hun familie, en nu leven op een geheime opvangplek. De redenen voor de eerwraak zijn het ongetrouwd zijn en zwanger raken in het ene geval, en de verkrachting door een neef en de onmogelijkheid om de maagdelijkheid aan te tonen in het andere geval.

De eerste vrouw legt een relatie tussen de schande die er is om ongehuwd zwanger te raken en het islamitisch geloof. "Zo is het gewoon in ons geloof", zegt ze. De tweede vrouw noemt o.a. de wraak door een familielid, of uitgetrouwde worden als opties waar ze erg voor vreest, ze wordt uiteindelijk mishandeld door haar ouders en vlucht. Ze vertelt verder dat de schuld in de islamitische cultuur in dit soort zaken altijd bij de vrouw wordt gelegd. Mannen mogen het niet doen, en hebben het dus ook nooit gedaan.

De tweede uitzending gaat over polygamie onder moslimmannen in Engeland en is uitgezonden op 21 januari 2010.⁶ Deze uitzending is helaas niet terug te bekijken via internet vanwege rechten. Uit het verhaal op de site begrijp ik dat het gaat over polygamie onder moslimmannen, en dat het steeds vaker voorkomt dat er illegale huwelijken worden geregistreerd, waarbij de man al meerdere vrouwen heeft.

De derde uitzending gaat over de oproep tot gebed vanaf de minaret, en is uitgezonden op 3 december 2009.⁷ De uitzending is gemaakt na de invoering van een minarettenverbod in Zwitserland. Er bestaat in Nederland grote discussie of de oproep tot gebed een probleem is, zoals bijvoorbeeld de SGP van mening is. Netwerk sprak met inwoners van Amersfoort die dichtbij twee moskees wonen over deze islamitische uitingen. In de uitzending komt bovendien regelmatig een discussie naar voren bij Pauw en Witteman tussen Kees van der Staaij (SGP) en Famile Aslan (moslima en advocate). De omwonenden verschillen veelal van mening, een aantal zijn fel tegen, maar er zijn net zo goed omwoners die zich er totaal niet aan storen. De tegenstanders komen daarbij niet heel sympathiek over.

De vierde uitzending gaat over neef-nicht huwelijken onder Turken en Marokkanen en is uitgezonden op 20 oktober 2009.⁸ Het onderwerp is een wetsvoorstel tegen deze huwelijken. De uitzending gaat in op een Koerdisch stel, en volgt een Nederlands stel, want ook autochtone Nederlanders dreigen de dupe te worden van deze wet. Volgens de regering echter, is de vrouw vaak slachtoffer in migrantenhuwelijken, en blijft achter in de integratie. Het Koerdische stel is al voor de wet getrouwd in Turkije, en het islamitisch huwelijk volgt in Nederland. De vrouw hoeft hierbij geen 'ja' te zeggen,

⁵ <http://www.netwerk.tv/uitzending/2010-02-11/eerwraak-wanneer-familie-dwingt-tot-gruwelijke-keuzes>

⁶ <http://www.netwerk.tv/uitzending/2010-01-21/de-verborgen-wereld-van-polygamie>

⁷ <http://www.netwerk.tv/uitzending/2009-12-03/oproep-gebed-vanaf-minaret-kwalijk-niet>

⁸ <http://www.netwerk.tv/uitzending/2009-10-20/verbod-op-neef-nicht-huwelijken>

alleen de bruidegom. Er wordt nog wat doorgepraat over hoe zij zich nu zal integreren, vooral via opleiding is het antwoord. Aan beide paren wordt de vraag gesteld hoe ze zullen omgaan met eventuele gehandicapte kinderen, aangezien ze daar meer kans op hebben. Het Koerdische stel zegt dat het aan Allah is, als het lot zo beslist, dan zal het ook zo zijn. Het is het besluit van Allah. De uitzending eindigt met de aankondiging van een uitzonderingsclausule in de wet: als aangetoond kan worden dat er geen sprake is van een gedwongen huwelijk, dan mag een paar toch trouwen.

De vijfde uitzending gaat over moslimhuwelijken en is uitgezonden op 3 september 2009.⁹ De uitzending is een vervolg op de zesde uitzending over sharia-rechtbanken in Engeland en Nederland. Onderwerp van de uitzending is de toename van informele huwelijken op basis van sharia-wetgeving, en de oproep van minister Hirsch Ballin om hiervan aangifte te doen, om zo de imam te kunnen vervolgen. De minister vreest voor het ontstaan van een parallelle samenleving. In de uitzending worden islamoloog Maurits Berger en Saoed Khadjé, directeur van het instituut voor islamitische studies, geïnterviewd, en aan hen wordt de vraag gesteld of het erg is dat deze huwelijken toenemen. Berger vindt het niet erg, omdat de moslims vooral moslim willen zijn binnen een Nederlandse context. De politiek denkt echter dat een deel van de moslims zich af willen zetten via dit huwelijk. Berger heeft grondige twijfels of de politiek zich met deze zaken moet bemoeien. Hij ziet niet in hoe islamitische huwelijken tegen de nederlandse rechtsorde ingaan of zich afscheiden van het integratieproces. Ook een onderzoekster van de universiteit van Leiden bevestigt deze uitspraken, en vindt het islamitisch huwelijk meer een manier van integreren. Berger erkent dat de positie van de vrouw een pijnpunt is, maar volgens hem verhoudt heel veel religieus recht zich niet tot de moderne wetgeving, daarnaast is in de wet vastgelegd dat volwassenen hun relatie op hun eigen manier mogen vormgeven.

De zesde uitzending gaat over sharia-rechtbanken en is uitgezonden op 30 juni 2009.¹⁰ Het is een reportage over diverse rechtbanken in Engeland, en gaat ook in op de vraag of deze zaken in Nederland spelen. Netwerk spreekt o.a. met Rasit Bal (Contactorgaan Moslims en Overheid), imam Fawaz (As Soennah moskee, Den Haag) en Nahet Selim (voorvechtster voor vrouwenemancipatie in de islam). Imam Fawaz zegt dat shariarechtspraak in Nederland niet voorkomt, hij wil dat er in Nederlandse rechtbanken ook rechtgesproken kan worden volgens de sharia, bijvoorbeeld via een speciaal aan te stellen islamitische functionaris. Rasit Bal zegt eveneens dat er in Nederland geen shariarechtbanken zijn, maar dat er wel degelijk rechtgesproken wordt volgens de sharia, alleen dan in moskeeën. Dit erkent ook Nahet Selim. Fawaz ontkent dat in Nederland polygamie voorkomt, volgens Rasit Bal komt het zelden voor, volgens Nahet Selim komt het regelmatig voor. Zij pleit voor het indammen van shariarechtspraak, via politieke middelen.

De zevende uitzending gaat over de steniging van een 13-jarig meisje in Somalië, nadat ze verkracht is door soldaten, en is uitgezonden op 20 april 2009.¹¹ Ooggetuigen en nabestaanden worden geïnterviewd. Het meisje groeit op in een vluchtelingenkamp in Kenia, en wil haar oma bezoeken in Somalië. Ze wordt slachtoffer van een verkrachting. De daders worden opgepakt, door haar herkend, maar meteen weer vrijgelaten. Zo'n 1000 mensen zijn ooggetuige van de steniging, en er ontstaan protesten. Er wordt dan geschoten op de menigte, er vallen drie gewonden en één dode. Zowel de verkrachters als degene die de steniging uitvoerden waren van de islamitische extremistische groepering Al-Shabaab. Ze bedreigen verder de ouders en iedereen die kritiek heeft op hun optreden. De vader reageert dat deze rebellen de sharia niet goed begrijpen.

⁹ <http://www.netwerk.tv/uitzending/2009-09-03/hirsch-ballin-doe-aangifte-van-informeel-moslimhuwelijk>

¹⁰ <http://www.netwerk.tv/uitzending/2009-06-30/illegale-sharia-rechtbanken-nederland>

¹¹ <http://www.netwerk.tv/uitzending/2009-04-20/meisje-van-13-jaar-gestendig>

De achtste uitzending is een portret van een populaire Amerikaanse spreker onder moslimjongeren, sjeik Khalid Yasin,¹² en is uitgezonden op 23 maart 2009.¹³ Hij wordt door hen als een zeer inspirerend spreker beschouwd. Hij ontkent in alle toonaarden dat geweld, terrorisme en fanacisme iets met 'het geweldige geloof dat islam heet' te maken hebben. Zijn missie: zaken ophelderen en misverstanden uit de weg ruimen. Hij is niet geheel onomstreden, zo circuleren geruchten dat hij homoseksualiteit zou willen bestraffen met de dood, dat hij gezegd zou hebben dat de aanslagen van 9/11 gepleegd zijn door de CIA, en dat hij gezegd zou hebben dat moslims geen omgang mogen hebben met niet-moslims. Hierom zijn er Kamervragen gesteld om zijn komst naar Nederland te verhinderen. De sjeik doet zelf deze uitspraken af als geruchten. Hij zegt: "Ik mag het ergens mee oneens zijn, maar met tolerantie en respect." Geert Wilders begrijpt volgens hem maar erg weinig van de Koran en heeft er een erg subjectieve kijk op. De sjeik zegt dat je met een onnozele niet in discussie moet gaan, het heeft geen zin. Op de vraag of hij Rita Verdonk een hand zou hebben gegeven antwoordt hij: "Ja. Mijn geloof, normen en waarden geven me een keuze. Ik kom er wel overheen als ik geen hand zou hebben gegeven, zij zou geschokt zijn als ik het niet zou doen. God geeft me ruimte voor een keuze. Je beledigt hem daarmee niet." Moslims hebben volgens hem het recht om te zeggen dat de islam superieur is. Maar hij voegt toe: "als je dat zegt, moet je zelf wel het voorbeeld geven." Hij roept op om zoveel mogelijk recht in de leer te zijn, maar wel het goede voorbeeld te geven. Als je als moslim voordeel hebt van de vrijheid, onderwijs, veiligheid in het Westen, dan moet je deelnemen aan de maatschappij, dat is wat de islam zegt. Met eer en verantwoordelijkheid je steentje bijdragen. Hij zou graag een open dialoog met Wilders aangaan, niet over de islam (waar Wilders volgens hem geen kennis van heeft), maar om te begrijpen hoe Wilders denkt.

Eindconclusie Netwerk

Vrijwel alle acht de uitzendingen hebben betrekking op onderwerpen die zorgen voor negatieve publiciteit over de islam. Dit is denk ik inherent aan het medium van TV, waarbij er sowieso weinig aandacht is voor positieve verhalen. Opmerkelijk is wel dat bijna alle uitzendingen door de EO verzorgd werden. Een uitzondering hierop zijn uitzending zeven en acht, deze werd door de NCRV verzorgd, hiervan is de zevende, over de steniging van het meisje, de heftigste uitzending van de acht die ik gezien heb.

In bijna elke uitzending komt de sharia terug als onderwerp (bv. huwelijken, rechtbanken, polygamie, eerwraak). De sharia blijkt met name in het Westen omstreden vanwege twee punten: de goedkeuring van polygamie, en de onderdrukking van de vrouw. De uitzendingen gaan met name in op negatieve punten van de sharia, er wordt vrijwel niets positiefs over vermeldt.

De uitzending over sjeik Yasin vond ik als enige van de acht een echt positief beeld geven over de islam. Hij kwam inderdaad over als een bevlogen spreker, en ik vond dat hij ook wel goede dingen zei, bijvoorbeeld over het debat met Wilders en over de leefwijze van een moslim in de moderne samenleving.

Al met al overheerst toch een negatieve beeld over de islam in de uitzendingen, met name wanneer het gaat over raakvlakken tussen de sharia en de moderne samenleving. De laatste uitzending lijkt een uitzondering op het geheel te zijn. Verder vind ik het opvallend dat er weinig aandacht (met uitzondering van uitzending 7 over Al-Shabaab) wordt besteed aan een militante vorm van islam, het gaat veel meer over integratievraagstukken rondom huwelijk, rechtspraak en positie van de vrouw. Dit is toch anders dan ik van tevoren had verwacht. Ik denk dat de militante islam meer het onderwerp is in het journaal, dan in de actualiteitenrubrieken.

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Khalid_Yasin

¹³ <http://www.netwerk.tv/uitzending/2009-03-23/islamitisch-prediker-khalid-yasin-populair-onder-jongeren>

5.3 Islam in 'NOVA'

In vergelijking met Netwerk heeft NOVA vrij weinig recente uitzendingen over de islam, verder zijn de uitzendingen vaker politiek gekleurd dan religieus. Zo heb ik twee uitzendingen gezien over de volgende onderwerpen:

- vijf jaar na Theo van Gogh, debat met diverse politici, uitgezonden op 2 november 2009.¹⁴
- interview met Tariq Ramadan over zijn ontslag, uitgezonden op 18 augustus 2009.¹⁵

Deze twee zijn beiden minder relevant, omdat er maar een minimaal beeld over de islam gegeven wordt.

Twee andere uitzendingen vond ik wel relevant. De eerste heeft als onderwerp het geweld tegen bekeerde moslims, met name als ze zich inzetten voor de bekering van andere moslims, en is uitgezonden oktober 2008.¹⁶ In de uitzending is onder andere een interview met Marco Vermin, inmiddels ex-directeur van Stichting Gave (evangelisatie onder moslims/vluchtelingen). De uitzending schetst een negatief beeld over de islam, waarin moslims geweld gebruiken tegen bekeerde moslims. Diverse gevallen worden voorgelegd aan de voorzitter van het Contactorgaan Moslims en Overheid en Maurits Berger (islamoloog). Berger kan het geweld niet verklaren, maar wel de geschoktheid als moslims zich bekeren: afvalligheid is een doodzonde in de islam. Iemand die de doodzonde heeft begaan, vraagt dus als hij evangeliseert aan een moslim om dezelfde doodzonde te begaan. Verder komt bekerings/missiegedrag in de islam bijna niet voor.

De tweede uitzending heeft als onderwerp de omgang met moslims, en is uitgezonden op 12 februari 2008.¹⁷ Nederland is door de Europese Commissie op de vingers getikt vanwege racisme en intolerantie. NOVA spreekt naar aanleiding hiervan met Tariq Ramadan, die vindt dat moslims zelf ook initiatieven moeten nemen tot integratie, en zich niet laten afleiden door Wilders. Hij komt over als een moderne moslim, die ruimte wil bieden voor een eigentijdse interpretatie van de islam.

Eindconclusie NOVA

Op basis van twee uitzendingen is het lastig conclusies te trekken, vooral omdat de eerste uitzending een negatief beeld geeft, in tegenstelling tot de tweede uitzending, die toch meer een gematigde islam laat zien, wat zal leiden tot positievere beeldvorming.

5.4 Conclusies TV-programma's

TV-programma's kunnen in hoge mate bijdragen tot beeldvorming over de islam, maar geven over het algemeen een vrij negatief beeld, dit geldt in meerdere mate voor Netwerk. Netwerk besteedt verhoudingsgewijs meer aandacht aan de islam, maar is ook negatiever in de uitzendingen.

Thema's die spelen in TV-programma's zijn met name de sharia en interpretatie/botsing daarvan met de moderne samenleving.

¹⁴ <http://www.novatv.nl/page/detail/uitzendingen/7349/>

¹⁵ <http://www.novatv.nl/page/detail/uitzendingen/7182/>

¹⁶ <http://www.novatv.nl/page/detail/uitzendingen/6429/>

¹⁷ <http://www.novatv.nl/page/detail/uitzendingen/5799/>

Hoofdstuk 6 – Beeldvorming door christelijke organisaties

6.1 – Algemene resultaten enquête

In de uitgevoerde enquête was vraag 7: “Hieronder vind je een aantal bekende christelijke organisaties die zich richten op de islam. Zou je willen aankruisen van welke organisaties je het magazine of eventuele brochures leest? Mocht je andere organisaties missen in deze lijst, zou je deze dan in willen typen?”

Als mogelijke antwoorden had ik alvast gegeven:

- Arabische Wereld Zending (AWZ)
- Arab Vision
- Evangelie & Moslims
- Open Doors
- World Vision

In totaal zijn op deze vraag 207 antwoorden gegeven.

Van de 243 respondenten volgen er 137 Open Doors, 39 World Vision, 19 Evangelie en Moslims, 11 Arab Vision en 4 de Arabische Wereld Zending. Er worden vijf extra antwoorden gegeven, Near East Ministry wordt drie keer genoemd, en de Oogst (Tot heil des volks) twee keer, hoewel deze organisatie zich niet specifiek richt op de islam.

Als detail vermeld ik nog dat degene die de Arabische Wereld Zending volgen, ook bijna allemaal de andere organisaties volgen, uitgezonderd Evangelie en Moslims. Blijkbaar zijn dit studenten met een echte interesse voor dit soort zendingsorganisaties.

6.1.1 – Resultaten voor de PABO

204 PABO-studenten hebben de enquête ingevuld. 43 van hen waren eerstejaars, 47 tweedejaars, 87 derdejaars, en 27 vierdejaars. Open Doors is de organisatie die veruit het meest gevolgd wordt, op behoorlijke afstand volgen World Vision en stichting Evangelie en Moslims.

Organisatie	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Totaal
AWZ	0	0	1	1	2
Arab Vision	1	2	2	1	6
Evangelie & Moslims	1	1	6	4	12
Open Doors	29	25	38	12	104
World Vision	7	5	8	2	22
Anders	0	2	2	1	5
Totaal	38	35	57	21	151

Tabel 5 - Respons organisaties PABO

6.1.2 – Resultaten voor de GL

39 GL-studenten hebben de enquête ingevuld. Tien van hen waren eerstejaars, vijf tweedejaars, acht derdejaars, en zestien vierdejaars. Ook hier geldt dat Open Doors het meest gevolgd wordt, en nemen World Vision en stichting Evangelie en Moslims respectievelijk de tweede en derde plaats in.

Organisatie	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Totaal
AWZ	0	0	1	1	2
Arab Vision	1	0	1	3	5
Evangelie & Moslims	1	1	2	3	7
Open Doors	8	4	7	14	33
World Vision	2	1	3	3	9
Anders	0	0	0	0	0
Totaal	12	6	14	24	56

Tabel 6 - Respons organisaties GL

6.1.3 Organisaties die onderzocht zijn

Op basis van bovengenoemde resultaten hebben we besloten dat het nuttig zou zijn om de top drie van organisaties te onderzoeken op de vraag wat voor beeld zij over de islam geven. Hierbij is dus gekozen voor Open Doors, World Vision en Evangelie & Moslims.

Tijdens de verwerking hiervan kwam ik erachter dat World Vision zich helemaal niet richt op de islam, maar op ontwikkelingssamenwerking. Een fout dus in de enquête. Hierdoor heeft het geen zin om World Vision diepgaander te onderzoeken¹⁸, dus worden in de volgende paragrafen alleen Open Doors en Evangelie & Moslims verder uitgewerkt.

6.2 Islam volgens 'Open Doors'

Open Doors heeft geen officiële publicaties over haar visie op de islam. Het beeld wat over de islam wordt gegeven, komt vooral via de maandelijkse magazines, en de boeken/films die uitgegeven worden.

Op 18 maart 2010 heb ik een gesprek gehad met Al Janssen (Chief Communications Officer bij Open Doors) en hem gevraagd naar de visie van Open Doors op de islam. Hij vertelde: *"We're not against anything, we're pro-Jesus. The vision of Anne van der Bijl/Open Doors is: ISLAM = I Sincerely Love All Muslims."* De genoemde uitspraak met het acroniem van ISLAM wordt regelmatig aangehaald binnen OpenDoors kringen.¹⁹

Desalniettemin komt de islam vrijwel in elk magazine terug, en ook in enkele boeken.²⁰ Alleen gaat het daar altijd over de islam in de context van de vervolgte kerk. En eerlijk gezegd, dat is geen positief beeld. De kerk lijdt dagelijks onder de islam, met name onder de militante vorm daarvan. Deze vorm van islam moet natuurlijk verworpen worden, maar Anne van der Bijl roept met name op

¹⁸ Ik heb wel bij World Vision navraag gedaan naar hun visie op de islam, maar ze benadrukten zelf dat hun visie ligt op ontwikkelingssamenwerking. Ze publiceren niets over de islam, ook niet via hun website of andere media.

¹⁹ Bv. in de indrukwekkende film 'A cry from Iran', een film over de Iraanse martelaar Haik Hovsepian. Tijdens zijn begrafenis spreekt Anne van der Bijl opnieuw uit dat Open Doors niet zal stoppen met het uitreiken naar moslims, want ISLAM betekent tenslotte I Sincerely Love All Muslims, dit was ook wat Haik in zijn leven in praktijk bracht. De uitspraak is overigens niet bedacht door Anne van der Bijl (wat veel mensen denken), maar werd origineel gedaan door rev. Florentino de Jesus (1910-1998) in de Filipijnen, in 1978 (!).

²⁰ van der Bijl, Anne & Janssen, Al, *Geheime gelovigen*, (Amsterdam, Ark media), 2008; idem, *Een leger van licht*, (Amsterdam, Ark media), 2005, 2^e druk.

om moslims te zien als mensen die Gods liefde nodig hebben. Zo is hij bekend geworden van zijn ontmoetingen met leiders van de Hamas en de Hezbollah. Een bekende uitspraak van hem: "als je ze omhelst, kunnen ze niet op je schieten."

Er wordt door Open Doors geen poging gedaan om haar achterban meer kennis bij te brengen over de islam.²¹ Het doel is om de vervolgte kerk te ondersteunen, en bekend te maken bij christenen in vrije landen.

Eindconclusie Open Doors

Hoewel Open Doors als de nummer 1 eindigt in deze enquetevraag, is het beeld wat studenten erdoor krijgen over de islam toch minimaal. Ze leren de islam vooral kennen via de vervolgte kerk, en daarbij is geen sprake van echte kennisoverdracht over de inhoud van de islam. Verder komt men dan in aanraking met een negatief beeld over de islam, namelijk die van een religie die intolerant is ten opzichte van christenen, die militante trekken vertoont, en die afvalligheid streng bestraft. Natuurlijk klopt dit beeld ten dele, maar het is niet het volledige plaatje, en het zal mensen zeker niet helpen om een dialoog aan te gaan met moslims.

Er is een behoorlijke tegenstelling tussen Open Doors en haar oprichter Anne van der Bijl. Hoewel de organisatie bovenstaand beeld verspreidt, vooral door het verhaal van de vervolgte kerk te vertellen, spreekt Anne van der Bijl vooral over moslims als mensen die je moet ontmoeten, ze hebben de liefde van Jezus nodig, of ze nu terrorist zijn of je burens. Hij roept christenen op om contacten te leggen met moslims.

Zo is het dus een spagaat in de beeldvorming: aan de ene kant moslims met de liefde van Christus bejegenen, aan de andere kant het verhaal van de vervolgte kerk waardoor men een negatief beeld krijgt. Deze spagaat herken ik uit eigen ervaring. Toen ik vorig jaar preekte voor OpenDoors kwam achteraf een vrouw naar me toe, die toch wel erg bang was voor de oprukkende islam. Dit terwijl ik in mijn preek onder andere het acroniem ISLAM had uitgelegd, en duidelijk had gemaakt dat we moslims van harte moeten liefhebben met de liefde van Christus.

6.3 Islam volgens 'Evangelië & Moslims'

Om het beeld te bepalen wat deze stichting uitdraagt, heb ik het beleidsplan voor 2009-2012 gedownload.²² Het heeft als titel meegekregen 'bouwen aan respect met passie voor waarheid'.

De opdracht van de stichting wordt erin omschreven als:

-bouwen aan respectvolle relaties met moslims, waarbij in woorden en daden zichtbaar wordt dat Jezus Christus het waard is om geëerd en gediend te worden als Redder en Heer.

-christelijke gemeenten in ons land ondersteunen om gelovigen uit de wereld van de islam van harte welkom te heten, om samen de rijkdom van het evangelie van Jezus Christus te leren kennen en daaruit leven.

Jezus heeft ons opgeroepen om getuigen te zijn, en om het evangelie van Zijn lijden, sterven en opstanding ook met moslims te delen. De stichting gelooft dat het evangelie moslims iets te zeggen heeft, en wil zich ervoor inspannen dat moslims dat op een verstaanbare wijze te horen krijgen. Migratie- en integratievraagstukken moeten los worden gezien van de religie. Men wil zich ervoor inspannen dat moslims met respect worden bejegend, tegelijkertijd is het een voortdurende zorg dat het in islamitische landen slecht is gesteld met de vrijheid van christenen. Men wil opkomen voor vrijheid en een rechtvaardige behandeling.

De organisatie wil christenen toerusten om de dialoog met moslims aan te gaan, vanuit respect en vanuit passie voor de waarheid van het evangelie. Men wil helpen om het evangelie in woorden en

²¹ Dit is gelukkig intern anders, weet ik uit eigen ervaring. Zo zijn er o.a. een islambibliotheek, lezingen door een islamoloog voor het personeel, en de leerstoel 'Kerk in de context van de islam' aan de VU (Bernhard Reitsma).

²² Te vinden via: http://www.evangelie-moslims.nl/view/displaystuff.php?Soort=Publ_download&file=98

daden zo dicht mogelijk bij moslims te brengen, en moslims uitnodigen om Jezus te erkennen als hun Redder en Heer. Daarnaast wil men bekeerde moslims ondersteunen en bemoedigen.

Eindconclusie Evangelie & Moslims

Deze stichting komt genuanceerd over, men praat met respect over de islam, maar tegelijkertijd is men missionair bewogen, en wil men christenen en gemeenten toerusten voor de dialoog. Ik vind het positief dat men zich ook inzet voor godsdienstvrijheid, en dat men bekeerde moslims ook ondersteund. Het beeld wat men over de islam geeft is respectvol, tegelijkertijd wijst men ook op de minpunten en verschillen met het christendom.

6.4 Conclusies organisaties

De meeste studenten volgen Open Doors, maar zullen via die organisatie weinig inhoudelijke kennis opdoen over de islam, ze leren hierdoor de islam alleen kennen via de context van de vervolgde kerk. Dat is geen positief beeld, en bovendien maar ten dele waar. Het gaat bijvoorbeeld niet op voor moslims in Nederland, of voor gematigde moslims in het Midden-Oosten.

Ik denk dat studenten meer zullen hebben aan de uitgaves van Evangelie & Moslims, waar op een respectvolle, maar toch ook gedegen manier kennis over de islam wordt overgebracht, waarbij het christelijk getuigenis niet verslapt.

Hoofdstuk 7 – Beeldvorming door boeken

7.1 – Algemene resultaten enquête

In de uitgevoerde enquête was vraag 6: “Hieronder vind je een aantal bekende boeken over de islam. Zou je willen aankruisen welke je gelezen hebt of op dit moment leest? Mocht je andere titels gelezen hebben, zou je deze dan in willen typen?”

Om aan de meest bekende titels te komen, heb ik tien christelijke boekhandels gebeld, en hen gevraagd wat zij in de winkel hadden staan m.b.t. de islam. De meest genoemde heb ik vervolgens opgenomen in de enquête.

Als bekende titels zijn de volgende titels in de enquête genoemd om aan te kruisen:

- Christenen ontmoeten moslims, ds. H. Veldhuizen
- De islam en de bijbel, ds. Koekkoek
- De uitdaging van de islam voor christenen , David Pawson
- Eindtijd, Israël en islam, J. van Barneveld
- Jezus en/of Mohammed, Mark Gabriel
- Islam, J.I. van Baaren
- Islam, J. Slomp
- Islam ontsluit, Caner&Caner
- Kruis en halve maan, Colin Chapman
- Tussen hoed en hoofddoek, dr. H. Borst

In totaal zijn hierop 314 antwoorden gegeven. 111 studenten hebben ‘Tussen hoed en hoofddoek’ gelezen (verplichte literatuur op de PABO) , gevolgd door 24 studenten die ‘Kruis en halve maan’ hebben gelezen, 19 studenten die ‘Islam ontsluit’ hebben gelezen, en 12 studenten die ‘Jezus en/of Mohammed’ hebben gelezen.

7.1.1 – Resultaten voor de PABO

204 PABO-studenten hebben de enquête ingevuld. 43 van hen waren eerstejaars, 47 tweedejaars, 87 derdejaars, en 27 vierdejaars. 83 van hen hebben niets gelezen van de opgegeven titels, en ook geen andere titels opgegeven. Bijna 30% van de vierdejaars heeft nooit een boek gelezen over de islam. Eerstejaars studenten lezen nauwelijks iets over de islam, waarschijnlijk omdat dit nog niet in het curriculum voorkomt, of omdat ze er niet of nauwelijks mee in aanraking komen buiten hun studie.

Jaar	# studenten	# ingevuld	respons %	# niets gelezen	% niets gelezen
1	145	43	29,7	36	83,7
2	167	47	28,1	18	38,3
3	239	87	36,4	21	24,1
4	140	27	19,3	8	29,6
Totaal	691	204	29,5	83	40,7

Tabel 7 - Respons boeken PABO

Verder is het opvallend dat met name 3^e jaars studenten meer hebben gelezen. Een groot deel hiervan wordt veroorzaakt door het boek 'Tussen hoed en hoofddoek' (verplichte literatuur), hoewel toch ook bij andere titels er een licht verschil is.

Titel	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Totaal
Christenen ontmoeten moslims	2	0	1	0	3
De islam en de bijbel	2	1	1	2	6
De uitdaging van de islam voor christenen	0	1	0	0	1
Eindtijd, Israël en islam	1	0	0	0	1
Jezus en/of Mohammed	0	1	4	1	6
Islam (van Baaren)	0	1	0	0	1
Islam (Slomp)	0	0	0	0	0
Islam ontsluit	0	1	5	2	8
Kruis en halve maan	0	1	0	2	3
Tussen hoed en hoofddoek	1	22	60	15	98
Totaal	6	28	71	22	127

Tabel 8 - Verdeling boeken PABO

7.1.2 – Resultaten voor de GL

39 GL-studenten hebben de enquête ingevuld. Tien van hen waren eerstejaars, vijf tweedejaars, acht derdejaars, en zestien vierdejaars. Zes van hen hebben niets gelezen van de opgegeven titels, en ook geen andere titels opgegeven. Net als bij de PABO geldt ook hier dat eerstejaars studenten nauwelijks iets lezen over de islam, waarschijnlijk omdat dit nog niet in het curriculum voorkomt, of omdat ze er niet of nauwelijks mee in aanraking komen buiten hun studie, maar anders dan bij de PABO wordt dit in latere jaren gecorrigeerd, zodat uiteindelijk maar een enkeling niets leest tijdens zijn opleiding.

Jaar	# studenten	# ingevuld	respons %	# niets gelezen	% niets gelezen
1	25	10	40,0	4	40,0
2	28	5	17,9	1	20,0
3	24	8	33,3	0	0,0
4	17	16	94,1	1	6,3
Totaal	94	39	41,5	6	15,4

Tabel 9 - Respons boeken GL

Qua titels die gelezen worden, scoort bij de GL 'Kruis en halve maan' (verplichte literatuur) hoger dan 'Tussen hoed en hoofddoek', de laatste is met name onbekend bij de studenten van het 1^e-3^e jaar. Ook het boek 'Islam ontsluit' is behoorlijk populair en wordt door meer dan de helft van de studenten gelezen. Verder noemden drie studenten het boek 'Ismaël, my brother'²³ extra, i.t.t. de PABO studenten waar het helemaal niet vermeld werd.

²³ Cooper A. & Maxwell, Elsie A., *Ismaël, my brother, a christian introduction to the islam*, (London: Evangelical Missionary Alliance/Monarch books), 2003, 346 pp.

Titel	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Totaal
Christenen ontmoeten moslims	0	0	1	0	1
De islam en de bijbel	0	0	0	2	2
De uitdaging van de islam voor christenen	0	0	1	2	3
Eindtijd, Israël en islam	1	0	0	1	2
Jezus en/of Mohammed	1	0	3	2	6
Islam (van Baaren)	0	0	0	0	0
Islam (Slomp)	0	0	0	0	0
Islam ontsluit	1	1	3	6	11
Kruis en halve maan	1	4	7	9	21
Tussen hoed en hoofddoek	1	0	2	10	13
Totaal	5	5	17	32	59

Tabel 10 - Verdeling boeken GL

7.1.3 Boeken die onderzocht zijn

Op basis van bovengenoemde resultaten hebben we besloten dat het nuttig zou zijn om de top vier van meest gelezen boeken te onderzoeken op de vraag wat voor beeld daarin over de islam wordt gegeven. Dit betreft dan de boeken:

1. Tussen hoed en hoofddoek, dr. J.C. Borst
2. Kruis en halve maan, Colin Chapman
3. Islam ontsluit, E. Caner & E. Caner
4. Jezus en/of Mohammed, dr. Mark A. Gabriel

In de volgende paragrafen zullen we deze boeken verder uitwerken.

7.2 Islam in 'Tussen hoed en hoofddoek'

Auteur

De auteur, tevens opdrachtgever van dit afstudeeronderzoek, heeft ruime ervaring in het onderwijs, en kent de vragen rond de multiculturele samenleving vanuit de praktijk.

Het boek is geschreven in de reeks 'Wereldgodsdiensten in de klas', en is de eerste publicatie van het Christelijk Centrum voor Multicultureel Onderwijs, verbonden aan de CHE.

Doel van het boek

De visie van het CCMO is om christenen toe te rusten en verantwoord te leren handelen in de ontmoeting met andersgelovigen uit andere culturen. Het boek wil informeren over de islam, zonder daarbij te polariseren. Het richt zich daarbij met name op (aankomende) leerkrachten, maar de meeste hoofdstukken zijn ook zeer leesbaar voor andere beroepen. Het boek wil graag kennis overdragen, en laten zien welke vaardigheden nodig zijn voor een vruchtbare dialoog met moslims. Sleutelwoorden hierbij zijn 'ontmoeting' en 'verbinding'. Het is als christen onze allereerste opdracht om de ander te ontmoeten, zonder bevooroordeeld te zijn. Of met de woorden van de auteur: *"De islam is niet mijn godsdienst, Mohammed is niet mijn verlosser, maar de moslim is wel mijn naaste."*²⁴

²⁴ Borst, dr. J.C., *Tussen hoed en hoofddoek*, (Heerenveen: Groen), 2008, p. 106.

Titel

De titel van het boek, 'Tussen hoed en hoofddoek' verwijst naar de spanning die er is tussen christenen en moslims, en de kansen die er zijn voor ontmoeting. De islam vormt voor christenen een uitdaging met zowel kansen als valkuilen.

Inleiding

De auteur geeft een uitvoerige inleiding op de verschuivingen in de maatschappij, en de ontmoeting tussen hoed en hoofddoek, met name in het onderwijs.

De maatschappij kenmerkt zich door steeds meer verschillende levensbeschouwingen die met elkaar moeten samenleven. De kerken zijn steeds meer teruggedrongen naar de rand van de samenleving. Juist de kerken zouden zich volgens de auteur moeten ontfermen over migranten (gelijk het verhaal van God die zich over Hagar, een Egyptische vreemdelinge, ontfermt).

Ook het onderwijs kenmerkt zich voor verschuivingen, de scholen kregen een multicultureel en multireligieus karakter. Intercultureel onderwijs is steeds noodzakelijker. Tegelijkertijd ontstaat er een moeilijke vraag: hoe moet je godsdienstonderwijs geven op een multiculturele school? Daarvoor is allereerst kennis en inzicht nodig in culturen en religies. Het boek wil dit doen voor de islamitische cultuur en religie.

Ontstaan van de islam

Dit hoofdstuk opent met een terecht citaat: *"Wie de Arabische cultuur wil begrijpen, zal vertrouwd moeten zijn met de geschiedenis en de leer van de islam."*²⁵

De islam is vaak door christenen gezien als een dwaalleer. Pas de 19^e eeuw kan men beschouwen als het vertrekpunt van de islamologie, en het op een wetenschappelijke manier bestuderen van de islam.

De auteur geeft een overzicht van de islamitische geschiedenis, deze is vanuit de diverse bronnen relatief goed te reconstrueren. Net als het jodendom en het christendom is de islam een Semitische godsdienst, en een openbaringsgodsdienst.

Ook wordt ingegaan op de persoon Mohammed, Mekka en de Hidjra, de Ka'ba, en de opvolging van Mohammed, en op de verschillen tussen sjiieten en soennieten (bijvoorbeeld het verschil tussen kaliefen, imams, en ayatollahs). Tenslotte wordt ingegaan op het islamitisch fundamentalisme. De auteur erkent dat dit opkomt, maar dat tegelijkertijd het postislamisme een vorm van tolerantie ontwikkelt, die teruggaat op oude deugden uit de Koran: mededogen en mildheid.

Geloofsleer

De auteur laat zien hoe belangrijk de Koran is voor moslims, en gaat in op de indeling van de Koran. Vervolgens wordt ingegaan op wat de Koran zegt over de schepping, en over Abraham en Jezus. Daarna wordt ingegaan op de soennah en hadith. Vervolgens komen de zes zuilen van het geloof ter sprake (geloof in God, geloof in de engelen, geloof in de profeten, geloof in de heilige boeken, geloof in de dag van het oordeel, en geloof in de voorbeschikking), wat de Koran zegt over zonde en vergeving, en de vijf zuilen van de godsdienstige verplichtingen (shahadah, salaat, zkaat, ramadan, hadj). Dit geeft bij elkaar een goed en diepgaand overzicht van de islamitische geloofsleer.

Leefwijze

De auteur beschrijft de Arabische cultuur en samenleving. De hoeksteen daarvan is de uitgebreide familie (extended family) of grootfamilie. Het is een misvatting om te denken dat alle Arabieren moslim zijn. De Arabieren geloven in het algemeen dat vele dingen in het leven, misschien wel alles, door het lot bepaald worden, en dus niet door mensen (zoals veel westerlingen). Fatalisme is een integraal onderdeel van de Arabische cultuur.

De auteur gaat verder in op het huwelijk, dat voor de meeste moslims een belangrijke instelling die met nauwkeurige voorschriften is omgeven. Ook wordt aandacht besteed aan het gezin (de

²⁵ Ibid., p. 31. Het citaat komt van Nydell, M.K., *De Arabische cultuur leren kennen en begrijpen*, p. 103.

familiecultuur die weinig contact met andere culturen zoekt, en aan een ieder zijn plaats toewijst), de positie van de vrouw, en allerlei culturele kenmerken zoals voeding, omgaan met ziekte en dood, moskeebezoek, en islamitische feestdagen.

Ethiek

De auteur bespreekt hierin de sharia, de rechtscholen, de '10 geboden' van de islam, die te vergelijken zijn met de 10 geboden van het jodendom/christendom, en allerlei ethische vraagstukken rondom seksualiteit, abortus, euthanasie en adoptie.

Bidden met moslims

Dit hoofdstuk zet islam en christendom op belangrijke onderwerpen naast elkaar. De auteur benadrukt dat hij de religies niet *tegenover* elkaar wil plaatsen, maar *naast* elkaar. Zo krijgt de lezer een indruk van de verschillen tussen beide religies, maar blijft er met respect gesproken worden. Er wordt ingegaan op de Bijbel en de Koran, God en Allah, godsleer, mensleer, Jezus in de Koran en de Bijbel, de heilige Geest, zonde en vergeving, en de dag des oordeels.

Interculturele communicatie/ontmoeting

De auteur geeft hierin enige theorie over interculturele communicatie. Daarna volgt een hoofdstuk speciaal voor leerkrachten, met daarin allerlei praktische tips rondom bv. kleding, beelden en foto's, manier van communiceren, en een uitleg van het LAST-principe (Luisteren, Aansluiten, Samenvatten, Teruggeven).

Eindconclusie boek

Het boek komt genuanceerd en neutraal over. Er wordt grondige informatie over de islam gegeven, zonder daarover een mening of oordeel uit te spreken. Een mooi citaat vind ik de volgende woorden op pagina 29: *"Van mijn God mag ik getuigen, zonder de ander onmiddellijk te overtuigen, van Hem mag ik spreken, zonder de ander onmiddellijk te overschreeuwen, daarvan mag ik schrijven, zonder de ander onmiddellijk af te schrijven. En voor en met die ander mag ik bidden in het geloof dat God ons samen ziet en de woorden van ons hart verstaat, zelfs voordat wij ook maar een woord gezegd hebben."*

Deze nuancering vind ik bijvoorbeeld terug in de bespreking van de islamitische geschiedenis. Daarin wordt ingegaan op het fundamentalisme, maar ook wordt de toenemende tolerantie genoemd, en wordt aangetoond dat dit al in de Koran voorkomt. Een ander voorbeeld is de bespreking over fatalisme, waarin wordt gezegd dat dit een onderdeel van de *Arabische cultuur* is, terwijl de wat negatievere boeken dit toeschrijven aan de *islam*.

Verder vind ik het goed dat het boek voorziet in lacunes van de andere onderzochte boeken, met name op het terrein van de islamitische ethiek en de islamitische leefwijze.

Mijn kritiek betreft vooral het format van het boek. Zo worden er tussen de onderwerpen door reacties van respondenten op een enquête geplaatst. Dit is vaak wel leuk, herkenbaar en interessant om te lezen, alleen het sluit soms totaal niet aan op het onderwerp van het hoofdstuk. De bedoeling hierachter is mij niet duidelijk, en scheidt soms verwarring. Aan de andere kant, dit geeft het boek wel iets meer frisheid, want doordat de overige informatie zakelijk en neutraal gepresenteerd wordt, heeft het geheel ook een saai en droog karakter gekregen, ook de vormgeving is hier debet aan. Verder vind ik de titel van het vijfde hoofdstuk ('Bidden met moslims?') misleidend. Dit geeft de indruk dat het over gebed/samen bidden gaat, de inhoud is echter dat de islam en het christendom naast elkaar worden gezet op basis van theologische onderwerpen als godsleer, mensleer, openbaring en eschatologie. Over het gebed wordt uiteindelijk nauwelijks gesproken in dit hoofdstuk. Ik begrijp de gedachte erachter wel (kun je bidden met iemand die een andere theologie aanhangt), maar een iets duidelijkere titel had wel gekozen kunnen worden. Hetzelfde geldt voor hoofdstuk 1, paragraaf 2, 'de geschiedenis van de islam'. Het blijkt hier meer te gaan om de *ontstaans*geschiedenis van de islam. Over de eeuwen na Mohammed wordt weinig tot

niets geschreven. Jammer, want ik ben benieuwd op welke manier de auteur hierover zou schrijven, helemaal na gelezen te hebben wat de andere boeken hierover schrijven (veel bloedvergieten, strijd, etc.).

7.3 Islam in 'Kruis en halve maan'

Auteur

Dit boek is geschreven door Colin Chapman. Hij werkte in Egypte, Libanon en Cyprus, doceerde missiologie, en is nu hoofd van het opleidingscentrum van de Church Missionary Society.

Doel van het boek

De auteur wil met dit boek bereiken dat de lezers genuanceerd zullen denken over de islam, daarnaast wil hij hen stimuleren om daadwerkelijk contacten met moslims te leggen, om zo het evangelie te communiceren. Het boek behandelt in de eerste delen de islam, in de tweede helft komt het christelijk geloof, verschilpunten met de islam, en de dialoog met moslims aan de orde.

De islam als uitdaging

De islam is volgens de auteur een uitdaging op meerdere terreinen. Allereerst qua aantallen, de islam groeit, terwijl het christendom (en dan met name het westen) slinkt. Ten tweede is de islamitische cultuur een uitdaging, omdat die zo anders is als de westerse cultuur. Ze lijken zich niet erg aan te passen aan onze gewoontes. Ten derde is de islam een uitdaging op politiek en economisch gebied, omdat we het gevoel hebben dat ze de wereld wil veroveren. Als laatste een uitdaging op intellectueel en theologisch gebied, omdat de islam een alternatief biedt voor het christendom.

Maar de vraag is, is 'uitdaging' het juiste woord? Het kan een cliché worden, daarnaast zouden moslims zeggen dat de islam niemand wil uitdagen, maar uitnodigen. De grote meerderheid van de gewone moslims wil gewoon de eigen gemeenschap bijeen houden, en probeert niet anders-gelovigen tot de islam te bekeren. Tenslotte kan het woord 'uitdaging' ook snel leiden tot provocatie en de scheiding tussen 'hen' en 'ons' versterken.

De belangrijkste reden om toch het woord 'uitdaging' in de subtitel²⁶ te gebruiken, is het feit dat veel christenen in het Westen de islam zo zien.

Omgaan met onze moslimse naasten

We moeten moslims eerst en voor alles als mensen benaderen, want we ontmoeten hen eerst als mensen, voordat we hen als moslims ontmoeten. Chapman gebruikt Lucas 2:46-47 (Jezus als 12-jarige jongen in de synagoge) als beeld voor wat het betekent om werkelijk een dialoog aan te gaan: luisteren, temidden van de ander aanwezig zijn, vragen stellen, en pas op de laatste plaats antwoorden geven. Er moet sprake zijn van werkelijke ontmoeting van mensen, voordat je na kunt gaan denken over hoe je het evangelie wilt doorgeven. We moeten eerst de islamitische cultuur gaan waarderen.

Wat het meeste opvalt aan de islamitische cultuur zijn: de plaats van de familie, omgang met ouderen, eer, gastvrijheid, onderwijs en geloofsleven. Deze voorbeelden zijn echter niet uitsluitend islamitisch, maar veel meer cultureel bepaald. Deze relatie tussen cultuur en wereldbeeld wordt nog verder uitgewerkt aan de hand van een cirkeldiagram met daarin de belangrijkste elementen voor cultuur en wereldbeeld toegelicht.

Onze houding tegenover de islam

Chapman bespreekt een aantal veelvoorkomende grondhoudingen tegenover de islam. Allereerst de houding 'als het christelijk geloof waar is, dan is de islam niet waar.' Hij merkt op dat dit een simplistische visie is, immers we kunnen niet ontkennen dat de islam ook kennis bevat over God, de schepping en de mensheid. Verder gaat hij in op het vermeende exclusieve denken over Johannes 14:6 ('Ik ben de weg...'). Volgens Chapman bedoelt Jezus hier niet dat iemand die niet in Hem gelooft niets van God weet en geen relatie met Hem kan hebben, maar, dat iemand die niet in Jezus gelooft, God niet *als Vader* kan leren kennen.²⁷ Chapman ondersteunt deze visie met het verhaal van Abraham en Abimelech, en de uitdaging voor Petrus om zijn godsdienstige vooroordelen te laten

²⁶ De titel is 'Kruis & Halve maan', subtitel is 'de uitdaging van de islam'.

²⁷ Chapman, C., *Kruis en halve maan*, p. 37.

vallen om zo het evangelie bij Cornelius te brengen. We moeten als christenen niet lijden onder een gevoel van superioriteit.

Ten tweede de houding 'we moeten ons in het westen sterk tegen de islam verzetten'. Chapman erkent dat sommige moslims de wereld willen veroveren, maar dat er heel veel meer alleen geïnteresseerd zijn in het overleven van hun islamitische gemeenschap in hun land. Zij hebben geen interesse voor het verbreiden van de islamitische boodschap. Ook gaat Chapman in tegen de gedachte dat islamitische landen hun olierijkdom gebruiken om de islam te verbreiden, christenen deden vaak niet anders.

Het is onze plicht om als christenen respect voor moslims te tonen, en op een geschikt moment te vragen of christelijke minderheden in islamitische landen dezelfde rechten zouden kunnen krijgen als moslims in het westen. Chapman gaat in tegen de gedachte dat de islamisering een hellend vlak zou zijn, hij denkt dat dit alleen plaats kan vinden als veel inwoners zich tot de islam bekeren, wat in het westen niet zal gebeuren.

Tenslotte bespreekt Chapman de houding 'het is onmogelijk om moslims te bekeren, we moeten het niet eens proberen'. We moeten niet weglopen voor de uitdaging van de islam. Net zoals de Joden vooroordelen tegen de Samaritanen hadden, zo hebben wij ook vaak vooroordelen tegenover moslims. Daar moeten we overheen stappen, om zo de moslims echt te bereiken.

Actuele kwesties

Chapman bespreekt aan de hand van een aantal actuele kwesties die ons kunnen helpen ons te verplaatsen in de problematiek rond de islam en om hierover door te praten aan de hand van gespreksvragen. Zo komen aan bod: het verkopen van een leegstaande kerk om als moskee te gebruiken, subsidie voor islamitische scholen, de discussie over hoofddoekjes, dilemma's rondom emigratie, de islamisering van Nigeria en Maleisië, bekering en familiebanden, en openbare debatten over religie.

De islam begrijpen

Het tweede deel van het boek gaat over het begrijpen van de islam, en bespreekt fundamentele kwesties als de rol van Mohammed, de Koran, de sharia, en de vijf zuilen. Het doel is om de islam zoveel mogelijk te leren begrijpen vanuit het gezichtspunt van moslims, zonder te vergelijken met het christendom. Daarom opent elk onderdeel met een beschrijving hoe moslims tegen dat onderdeel aankijken.

Opmerkelijk is dat Chapman ervoor kiest om te beginnen met hoe moslims bidden. Voordat we bestuderen wat ze geloven, moeten we eerst ontdekken hoe ze bidden. Achtereenvolgens wordt de oproep tot gebed besproken, de rituele wassing en de uitvoering van de gebeden.

De kern van het geloof

De islam is een volledige manier van leven, en is gebaseerd op volledige gehoorzaamheid aan Allah.

De drie fundamentele elementen van het islamitisch geloof zijn:

-tauhid (de eenheid van Allah): alles vindt zijn oorsprong in de schepper.

-risaala (profeetschap): Allah laat de mens niet zonder leiding door het leven gaan, maar openbaart zich via profeten. De keten van risaala begon met Adam, en eindigde met Mohammed, hij is de laatste boodschapper. De geopenbaarde boeken zijn de torah (*tauraat*), de psalmen (*zaboer*), het evangelie (indjiel) en de koran. De koran is het laatste boek dat de mensen leiding geeft.

-aachira (leven na de dood). Op de oordeelsdag moeten we allemaal rekenschap afleggen.

Mohammed vatte de geloofsartikelen als volgt samen: God, en zijn engelen, en zijn boeken, en zijn gezanten, de laatste dag, en de beschikking van zowel goed als kwaad.

De kern van de geloofspraktijk wordt gevormd door de vijf zuilen. Het trouw uitvoeren van deze plichten behoort de moslim te inspireren tot het vestigen van rechtvaardigheid, gelijkheid en gerechtigheid in de maatschappij, en het uitroeien van onrecht, leugen en kwaad.

De eerste plicht is de shahaada, het bewust en vrijwillig uitspreken van de geloofsbelijdenis, waarin de twee hoofdbegrippen *tauhiid* en *risaala* terugkomen.

De tweede plicht is de slaat, ofwel de verplichte gebeden, vijf keer per dag.

De derde plicht is de zakaat, ofwel het geven van aalmoezen.

De vierde plicht is de saum/ramadan, ofwel het vasten tijdens de maand Ramadan.

De vijfde plicht is de hadj, ofwel de pelgrimsreis die men eens in het leven moet maken.

De koran

Het is volgens Chapman van wezenlijk belang dat christenen zich realiseren dat de koran voor moslims is wat Jezus is voor christenen. We kunnen geen directe parallellen trekken tussen bijbel-koran en Jezus-Mohammed.

De koran is het heilige boek van de moslims, elk woord in de koran is het woord van Allah. Het thema bestaat grofweg uit de drie begrippen *tauhiid*, *risaala* en *aachira*. Chapman gaat uitgebreid in op de ontstaansgeschiedenis van de koran en op de koran-exegese.

De koran is voor moslims allereerst en vooral een boek dat geciteerd moet worden. Voor christenen die de koran willen lezen worden een aantal suggesties gegeven waar te starten.

Mohammed

Chapman geeft een beknopte weergave van het leven van Mohammed, en bespreekt de politieke en sociale context van die tijd. Ook worden de opvolgers (kaliefen) kort genoemd, en wordt weergegeven hoe het christendom in de tijd van Mohammed functioneerde: sterk verdeeld vanwege leerstellige geschillen.

Overlevering (hadith en soenna)

De hadith omvat de soenna en zijn daardoor hetzelfde gaan betekenen. Ze verwijzen naar het geheel van overleveringen over de profeet. Ze zijn zeer belangrijk in het leven van een moslim, maar niet allemaal even betrouwbaar. Daarom zijn ze ingedeeld in categorieën: correct (betrouwbaar), redelijk, zwak (onbetrouwbaar).

Wet (sharia) en theologie (kalaam)

“De islam ziet wet als religie en religie als wet...De wet krijgt, meer nog dan de theologie, de nadruk in de islam”.²⁸ De vier bronnen voor de wet zijn de koran, de hadith, de consensus van de gemeenschap, en het principe van analogische redenering. De vier wetsscholen worden verder toegelicht.

Verder geeft Chapman een overzicht van de belangrijkste theologische vragen waarmee de islam te maken kreeg (opvolging, de definitie van ‘moslim’, de uitdaging van rationalisme, de definitie van orthodoxie, de vraag van ontwikkeling, en de status van de sharia).

Subgroepen

De twee hoofdstromingen worden toegelicht, met hun verschilpunten, en de voornaamste subgroepen worden besproken. Het soefisme en de volksislam worden in aparte hoofdstukken uitgebreid besproken.

Verbreiding en ontwikkeling

Chapman beschrijft uitgebreid de verbreiding en ontwikkeling van de islam, waarin hij onder andere ingaat op hervormingsbewegingen binnen de islam.

Fundamentele kwesties

Chapman gaat in op een aantal fundamentele kwesties waar de islam zich voor gesteld ziet. Dit zijn:

²⁸ Chapman citeert hier Kenneth Cragg, *The call of the minaret*, p. 49.

- de eenheid van de islamitische wereld: pan-islamitisch of afzonderlijke staten? Het blijft een dilemma hoe de eenheid van islamitische volkeren in *politieke termen* moet worden uitgedrukt.
- staat en wet: wat is de meest geschikte regeringsvorm voor moslims? Welke vorm zou de islamitische staat moeten aannemen, en op welke basis zou ze haar wetten moeten formuleren?
- economie: is er een unieke islamitische benadering van economie, en van vragen rond rijkdom en armoede?
- intellectuele uitdagingen: hoe reageert de islam op waarheidsvragen? Hoe weten we bijvoorbeeld dat de openbaringen van Mohammed waarheidsgetrouw zijn? Hoe weten we überhaupt of Allah wel bestaat?
- Israël: kan de islam de zionistische staat tolereren? Men kan er niet omheen dat het hele conflict ook een islamitische dimensie heeft die de manier waarop moslims over de gehele wereld tegenover de staat Israël staan, sterk beïnvloedt.
- mensenrechten: in hoeverre aanvaarden en handhaven islamitische landen de opvattingen over mensenrechten? Veel islamitische staten hebben de verschillende overeenkomsten ondertekend, maar worden nu van buiten, en van binnen, uitgedaagd om daar ook werk van te maken.
- de strijd tussen fundamentalisten en modernisten: wie vertegenwoordigt de ware geest van de islam en wie zal waarschijnlijk de overhand krijgen?
- de strijd met het westen: zijn conflicten onvermijdelijk?
- de zending van de islam: is de islam nog steeds een missionair geloof?

Vrouwen in de islam

Het laatste hoofdstuk in het tweede deel van het boek gaat in op de rol van vrouwen in de islam, een controversieel onderwerp volgens Chapman. Er is veel verdeeldheid over, maar toch zijn er drie belangrijke redenen om het niet te laten rusten:

- de familie speelt zo'n belangrijke rol in de islam, dat we de islamitische cultuur niet kunnen begrijpen zonder iets te begrijpen over de plaats van vrouwen in de islam.
- als we begrijpen hoe moslims tegen dit onderwerp aankijken, krijgen we ook meer begrip voor hun totale visie op de wereld. Dit onderwerp hangt samen met allerlei andere cruciale onderwerpen zoals de plaats van de koran, de overleveringen en de sharia.
- door dit onderwerp zullen we ons bewust worden van een aantal valkuilen in iedere vergelijking van christendom met islam.

De opdracht is dus niet om te veroordelen, maar om te begrijpen.

Chapman noemt vervolgens een aantal verzen uit de Koran, en een aantal uitspraken van Mohammed. Verder gaat hij in op het huwelijksleven van Mohammed, en geeft vier mogelijke interpretaties daarvan²⁹:

- vrouwen moeten vriendelijk en onpartijdig behandeld worden. Er is verschil in de status van een vrouw met die van een man, maar langzamerhand komt er een meer liberale visie op de positie van vrouwen in de samenleving.
- Mohammed schoot moreel niet tekort, zo leek het huwelijk met Zainab incestueus, maar dat was het niet. Deze opvatting van incest was verbonden met oude gebruiken die behoorden tot een lager niveau van groepsbelangen en familiale instellingen, en dit lagere niveau was bezig door de islam vernietigd te worden
- er zijn meer dan genoeg aanwijzingen in Mohammeds eigen huwelijksleven dat polygamie ten diepste niet in overeenstemming is met Gods bedoeling. Zijn bijzondere genegenheid voor Aisja is hiervan een bewijs.
- Mohammed behandelde zijn vrouwen gelijk in alle materiële zaken en wat rechtvaardigheid betreft.

²⁹ Ibid., p. 145-147, alhoewel de vier interpretaties niet echt naast elkaar staan. De eerste is vrij algemeen, de drie andere gaan over het huwelijksleven van Mohammed. Het is me niet geheel duidelijk wat Chapman nu wil zeggen met deze interpretaties.

Vervolgens geeft Chapman een aantal bepalingen uit de sharia over dit onderwerp, en gaat hij in op enkele vrouwen die een belangrijke rol hebben gehad in de geschiedenis van de islam.

Hierna wordt ingegaan op islamitische verwachtingen met betrekking tot vrouwen en huwelijk. We moeten daarin onderscheid maken tussen verwachtingen die verband houden met de islamitische leer, verwachtingen die meer te maken hebben met de culturele context, en verwachtingen die voortkomen uit ontwikkelingen in de moderne wereld.

De overige delen behandelen de discussie en dialoog met moslims, fundamentele kwesties, en hoe we moeten getuigen over ons geloof. Ik vind deze hoofdstukken minder relevant voor de beeldvorming.

Eindconclusie boek

Het boek komt genuanceerd over, en biedt veel informatie over de islam, en de leefwijze van de moslim. Ook sluit elk hoofdstuk af met een aantal studievragen die ook erg goed zijn voor verdere doordinking. Ook vind ik het positief dat Chapman geregeld een hoofdstuk begint met hoe moslims tegen een bepaald onderwerp aankijken, en daarbij ook islamitische bronnen citeert.

Ik vind dat Chapman een mooie uitleg geeft van Johannes 14:6 (zie boven), waarin niet zozeer het exclusieve van het christendom weerklinkt (Jezus als enige weg), maar meer dat een moslim God niet als Vader kan leren kennen, zonder dat hij Christus kent. Ook de uitleg over bidden (p. 63-67) vind ik erg leerzaam, omdat Chapman in detail uitlegt hoe dit verloopt.

Storend vond ik dat er erg veel gesproken wordt over 'moslimse' i.p.v. 'islamitische'. Verder wordt het leven van Mohammed wel erg beknopt beschreven. Sowieso bestaat het boek uit korte hoofdstukjes, waarin de kern wordt benoemd, met daarin een aanzet voor verdere studie. Het had toch wel wat diepgaander gekund, is mijn indruk.

De uitgave die ik heb gelezen (1995) was achteraf gezien toch wat gedateerd omdat er bijvoorbeeld weinig aandacht is voor terrorisme/jihad en de islam na 11 september. Na enig zoeken kwam ik erachter dat er in 2003 een nieuwe versie verschenen is, waarin ongetwijfeld op deze zaken verder wordt ingegaan.

7.4 Islam in 'Islam ontsluitend'

Van dit boek heb ik de Engelse versie, 'Islam unveiled' gelezen.

Auteurs

Dit boek is geschreven door twee bekeerde moslims, Ergun Mehmet Caner en Emir Fethi Caner. Ze zijn broers van elkaar, Ergun is de oudste, Emir de jongste. Beiden zijn nu professor in diverse theologische vakken op scholen in de USA. Het boek begint met het vertellen van hun bekering, en de reactie vanuit de familie. De vader wil de broers nooit meer zien, pas op het sterfbed van de vader spreken ze elkaar weer, maar van echte verzoening zal helaas geen sprake meer zijn.

Doel van het boek

De titel suggereert al waar het boek over gaat, het wil de sluier die over de islam ligt ervan afhaken door het te beschrijven door twee voormalige 'insiders'. Het doel is om christenen toe te rusten over de islam, met name vanuit het oogpunt van evangelisatie.³⁰ Regelmatig leggen de auteurs hier de nadruk op, omdat ze geloven dat moslims nooit in de hemel zullen komen. Dit wordt nog eens extra duidelijk als ze schrijven over hun vader, die zich nooit bekeerde tot het christendom: "as far as we know, he entered into a Christless eternity".³¹

Ze zeggen ook zelf dat ze niet van religie veranderd zijn, nee, het was Gods reddende ingrijpen in hun leven.³² Er kan maar één waarheid zijn: óf de islam is waar in haar aanname dat 'er is maar Eén God, Allah, en Mohammed is Zijn profeet, óf het christendom is waar als Jezus zegt: "Ik ben de weg, de waarheid en het leven' (Joh.14:6). Ze kunnen niet allebei waar zijn.³³

Verder wordt duidelijk dat de gebeurtenissen van 11 september 2001 een behoorlijke impact hebben gehad op het leven van de broers. Ze noemen onder andere Bin Laden, de strijd rondom Israël en christenvervolging door moslims. En merken dan op dat "these chilling words (SK: Arafat die oproept tot martelaarschap) represent a viewpoint that is more prevalent than most non-Muslims are willing to believe".³⁴ Hierna worden enkele regels gewijd aan een vers uit de Koran (Soera 2:256) waarin Allah oproept om de islam niet met geweld te verspreiden, maar de teneur van dit boek overheerst toch richting het eerste.

Kernpunten uit de Islam

Volgens de gebroeders Caner vormen fatalisme en onzekerheid het hart van de islam. De moslim heeft geen zekerheid, en is overgeleverd aan de wil van Allah. Goede werken geven hoop op de hemel, maar nooit de garantie. Verder is de loop van gebeurtenissen al vastgelegd, en zijn mensen machteloos om er iets aan te veranderen. Zo kan zelfs Mohammed zeggen: "*By Allah, though I am the apostle of Allah, yet I do not know what Allah will do to me.*"³⁵

Mohammed

In het boek wordt een apart hoofdstuk aan Mohammed gewijd, met als titel: "Muhammad, the militant messenger", een veelzeggende titel. Leiderfiguren moeten nagevolgd kunnen worden, en moeten dus een voorbeeldig leven leiden. Dit geldt niet alleen voor Jezus, ook voor Mohammed. De

³⁰ Caner & Caner, p. 26, "It is meant to guide and encourage every person who wants to be a more effective witness to Muslims".

³¹ Ibid., p. 20.

³² Ibid., p. 16, "...we did not 'switch religions'. The blood of Jesus Christ saved us. What happened to us was not an act of a religious person; rather, it was God's gracious act of redemption."

³³ Ibid., p. 16.

³⁴ Ibid., p. 27.

³⁵ Ibid, p. 32 (Soera 3:32).

auteurs gebruiken hier vooral de Hadith voor om het leven van Mohammed te beschrijven, omdat dit een bron is uit de eerste hand, en dus de meest betrouwbare informatie geeft.

Caner & Caner beschrijven kort het huwelijk van Mohammed met zijn eerste vrouw Khadija, en gaan vervolgens uitgebreid in op de openbaringen die hij heeft ontvangen, onder het kopje 'Divine or demonic'. De eerste openbaring stelt ons meteen voor moeilijkheden, want het blijkt dat Mohammed erg twijfelt over wat hij gehoord heeft. Hij denkt dat het misschien een kwade geest zou kunnen zijn. Later worden de openbaringen meer en meer excentriek, zoals dat hij claimde dat hij met de doden zou spreken. Hij had zowel openbaringen van satan als van Allah.³⁶ Dit resulteerde uiteindelijk in de zgn. 'satanic verses' waarin verering van afgoden door hem wordt toegestaan. Verder worden er af en toe woorden aan de ontvangen openbaring toegevoegd, of veranderd.³⁷

Vervolgens wordt de vlucht van Mohammed uit Mekka beschreven, en hoe hij elementen uit het Jodendom opneemt in de islam (m.n. het bidden richting Jeruzalem en de Grote Verzoendag als vastendag). Hierna worden enkele teksten uit de Koran geciteerd die gaan over de veroordeling van ongelovigen (joden en christenen).

Caner & Caner beschrijven vervolgens de 'erfenis' van Mohammed. Allereerst de jihad, waar Mohammed zelf het voorbeeld in gaf, daarna de militaire expedities. Hieruit blijkt dat Mohammed niet bepaald een hoogstaande ethiek had, maar zelfs het vechten en afslachten van ongelovigen promoveerde. Als voorbeelden worden nog gegeven: de slag bij Badr en het doden van de Perzische dichteres Uqbah ibn Abu Muayt, het doden van de Mekkaanse zanger Ka'ab, en het doden van 800 onschuldige Joodse mannen. Caner & Caner gaan kort in op het tegenargument dat er in de naam van Christus ook veel gedood is. Het gaat niet om wat de volgelingen doen, maar om de waardigheid van de leider. Jezus geeft hierin een oneindig veel beter voorbeeld dan Mohammed.³⁸

Natuurlijk zijn er enkele argumenten die Mohammed's positie wat beter voorstellen (hij was b.v. minder gewelddadig dan tijdsgenoten), tegelijkertijd zijn er meteen tegenargumenten (o.a. dat hij geen onderscheid maakte tussen strijders, en niet-strijders, zoals vrouwen en kinderen).

Caner & Caner gaan hierna uitgebreid in op het huwelijksleven van Mohammed, eerst monogaam, maar na de slag bij Uhud breidde hij, waarschijnlijk vanwege politieke redenen, zijn gezin uit, tot uiteindelijk elf vrouwen en twee bijvrouwen. Zijn huwelijken kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën: amoreus (m.n. het 1^e huwelijk met Khadija), diplomatiek en tribaal. Met name het huwelijk met de negen-jarige Aisha wordt nog toegelicht, zij het negatief.³⁹

Mohammed verbeterde wel de rechten van vrouwen, maar zijn resultaat is inadequaar in het licht van de 21^e eeuw.⁴⁰

Tenslotte beschrijven Caner & Caner nog de dood van Mohammed, en gaan ze in op de vraag of Mohammed 'a modern hero' is. Het antwoord is duidelijk: nee. Hij had twijfels over zijn openbaringen, wijzigde ze zelfs, was moreel niet zuiver, en een meedogenloze generaal. Het slotoordeel van Caner & Caner: *"Any honest account of Muhammed's life can be summed up in the words complexity, expediency and depravity. By any measure, the life on earth of Jesus Christ, the Son of God, far exceeds Muhammed's in integrity, grace and wisdom."*⁴¹

³⁶ Ibid., p. 44, "Muhammed oscillated between revelations from Satan and Allah."

³⁷ Ibid., p. 45, "Even if the source were God Himself, the Qur'an cannot be trusted, since its human author was careless and inconsiderate with the revelation."

³⁸ Ibid., p. 52, "Both sides have committed grave offenses. Indeed, war itself demonstrates the extent of human sinfulness. At issue is the worthiness of the leader. Jesus did not command the murderous crusaders. Muslim apologists do not prevent a powerful argument for Muhammed's worthiness...."

³⁹ Ibid., p. 59, "But this does not answer the echoing problem: How could any man consummate a marriage with a nine year-old. This question is usually ignored."

⁴⁰ Ibid., p. 57, "Muhammed improved the conditions of women in his own day, but those improvements are inadequate in terms of the twenty-first century."

⁴¹ Ibid., p. 64.

De Koran, Sunnah en Hadith

De islam leert dat de Koran een woord-voor-woord kopie is van de uiteindelijke openbaring van Allah. Caner & Caner beschrijven uitgebreid de drie periodes (twee Mekkeense periodes, en een periode in Medina) van openbaring aan Mohammed. De Koran ziet zichzelf als de uiteindelijke getuigenis van Allah en ziet de Bijbel als onvervuld en incorrect. De moslim is niet geroepen om te argumenteren met Joden en christenen over de openbaring op zich, maar om te benadrukken dat Allah zich tenslotte heeft geopenbaard in de Koran (Surah 29:46). Joden en christenen worden door de Koran opgeroepen om te erkennen dat de Bijbel fouten en leugens bevat (Surah 3:71,78). Caner & Caner geven een aantal voorbeelden van uitspraken waarin de Bijbel en de Koran elkaar tegenspreken (o.a. drieëenheid en Maria, torenbouw van Babel, kruisiging van Jezus), waarin de Koran raar overkomt (o.a. zeven aardes, mensen die apen worden), of waarin de Koran zichzelf tegenspreekt (o.a. Maria en de engelen, de scheppingsdagen, of christenen in de hemel of in de hel komen, en of Jezus dood is of leeft).

Een kort hoofdstuk wordt gewijd aan de twee andere boeken, de Hadith en de Sunnah, met onder andere een overzicht van onderwerpen die in de Hadith worden besproken. De Hadith kan de christen enorm helpen om de levensstijl van een moslim te begrijpen.⁴² Dit hoofdstuk opent met een kort verhaal van goedbedoelende christenen die proberen contact te leggen met hun moslimburen, maar telkens iets verkeerd doen, ze houden geen rekening met de Hadith. Caner & Caner besluiten dit hoofdstuk met: "*Shane and Cheryl (de goedbedoelende christenen, SK) learned their lesson. May we do so before we lose our opportunity in witness*".⁴³

Allah

Onder dit kopje gaan Caner & Caner onder andere in op de postmodernistische gedachte dat alle religies over dezelfde god gaan. Met name wordt dit dan natuurlijk toegespitst op Allah en de God van het joods-christelijk geloof. De auteurs zijn het oneens met diegene die beweren dat het over dezelfde god gaat, en dat we 'divine nicknames' gebruiken.⁴⁴ Zij stellen de vraag of Mohammed oorspronkelijk bedoelde om een gehele nieuwe religie te scheppen, of Joden en christenen als heidenen gezien werden, of als aanbidders van de ware God. Mohammed leerde duidelijk dat volgelingen van Mozes en Jezus gezien moeten worden als kinderen van satan, niet als gescheiden broeders.⁴⁵ Caner & Caner laten duidelijk zien dat het 'Areopagus-argument' hier niet opgaat.⁴⁶ Het gebruik van het woord 'Allah' als vervanger voor het woord 'God' is volgens hen bovendien schadelijk voor het christelijk getuigenis. Veel Arabische christenen gebruiken volgens hen de Perzische term *khudu* voor God, in plaats van verwarring te creëren door de christelijke god nog steeds aan te spreken als Allah.

In discussies met christenen over dit onderwerp stellen de auteurs vaak een aantal vragen die volgens hen aantonen dat het belachelijk is om Allah te identificeren met Yahweh⁴⁷:

- Is Allah drieëinig? Zo niet, dan hebben we het niet over dezelfde god.

⁴² Ibid., p. 101, "Reading ahadith can go a long way toward helping the Christian understand the lifestyle of a Muslim.....virtually every action taken by Muslims, from how they approach your home to how they brush their teeth, has precedent in the Hadith."

⁴³ Ibid.,p. 101.

⁴⁴ Ibid., p. 104, Caner & Caner gaan hier onder andere in tegen de visie van Norman Geisler & Abdul Saleeb, *Answering Islam*, die schrijven dat de woorden Allah en God onderling uitwisselbaar zijn. Geisler citeert ook Kenneth Cragg, *The call of the minaret*, (London: William Collins Sons & Co), 1985, p.31. De precieze reden waarom Caner&Caner juist dit aanhalen ontgaat me. Cragg geeft hier een vrij technische uitleg over arabische termen voor God.

⁴⁵ Ibid., p. 105, een verwijzing naar islamitische bronnen wordt niet gegeven.

⁴⁶ Ibid., p. 105, kortweg de volgende redenering: Paulus laat zien dat de filosofen onwetend toch de christelijke god aanbidden -> Paulus gebruikte hun valse goden om de ware God bekend te maken -> de Atheners hadden een plaats in hun hart gemaakt voor de Schepper -> we kunnen op het zendingsveld spreken over Allah als God, omdat moslims onwetend zijn over Zijn karakter.

⁴⁷ Ibid., p. 108, opmerkelijk overigens dat Joden deze vragen ook negatief zullen beantwoorden...

- Heeft Allah een Zoon? Zo niet, dan hebben we het niet over dezelfde god.
- Is Allah de Redder en het verlossend Lam van God, dat de zonde der wereld draagt? Zo niet, dan hebben we het niet over dezelfde god.

Kort wordt nog ingegaan op Allah als een absolute en Allah als een deterministische god.⁴⁸ Wat langer wordt stilgestaan bij de 99 namen van Allah. Ook gaan de auteurs kort in op de zgn. 'Jezus-moslams', waar ze geen sympathie voor hebben: de islam moet in de wortel worden afgewezen. Tenslotte bespreekt dit hoofdstuk drie belangrijke verschillen tussen Allah en de God van het christendom. Allah is afstandelijk, er is geen intimiteit mogelijk. De moslim zal altijd spreken over de slaaf en de meester. Als moslams spreken over Allah als genadig bedoelen ze vaak: genadig, omdat hij me niet heeft gedood. Allah is geen liefhebbende, zorgende Vader. Allah is ook een ijzige rechter, en daarnaast ook een hater. Allah heeft geen liefde voor de niet-gelovige, en het is ook niet de taak van moslams om 'te evangeliseren'. Allah moet aanbeden worden, iedereen die dat niet wil moet verslagen worden. De wereld moet niet bekeerd worden, maar veroverd worden.⁴⁹

De vijf zuilen

De islam geeft haar volgelingen strikte, concrete regels waaraan ze zich moeten houden, dit zijn de vijf zuilen: de shahada (de belijdenis⁵⁰), salat (de gebeden), zakat (geven van aalmoezen), ramadan (vasten), en de hadj (tocht naar Mekka).

De gebeden staan centraal in de islam.⁵¹ Tegelijkertijd is het geen persoonlijke communicatie tussen mens en God, maar meer een geformaliseerde procedure. Het geven van aalmoezen is heel belangrijk om gered te worden, zonder dat kan je nooit de genade van Allah krijgen. Uiteindelijk hoopt de moslim dat Allah hem of haar zal compenseren voor wat er gegeven is.

De Ramadan is een levenslange vereiste voor elke toegewijde moslim. Niet deelnemen zonder een geldig excuus wordt gezien als een onvergeeflijke zonde met mogelijk eeuwige consequenties.

De pelgrimstocht naar Mekka is de climax in het geestelijk leven van de moslim.⁵²

De positie van vrouwen in de islam

In de islam is er volgens Caner & Caner een verontrustende, maar tegelijk ook fascinerende tweedeling. De meeste moslams zullen erkennen dat mannen hun vrouw in ere houden, en dat vrouwen beschermd moeten worden. Tegelijkertijd heeft de islam ook een reputatie opgebouwd van een godsdienst waarin vrouwen ondergeschikt zijn. Veel islamitische vrouwen zijn zowel opgeleid als succesvol, maar het merendeel blijft ongeletterd, verborgen, en wordt als een eigendom beschouwd. De Koran leert duidelijk dat vrouwen inferieur zijn (Surah 2:228, Hadith 2.541, 3.826). Westerse vrouwen die trouwen met een moslim ontdekken vaak dat hun man nog meerdere vrouwen heeft in andere landen.

Natuurlijk is het zo dat niet alleen moslimmannen hun vrouw minderwaardig achten en behandelen, ook christenen kunnen dit doen. Het verschil ligt volgens de auteurs echter in dat het bij christenen duidelijk is dat ze volledig ingaan tegen wat de Bijbel en wat Jezus leert. Jezus ging op een respectvolle manier met hen om, heel anders als de gewoonte in die tijd. De Koran is echter geheel tegenovergesteld. Ik citeer Caner & Caner: *"the Qur'an is so clear that those who regularly abuse their wives are more faithful to their sacred text than those who would rationalize away its teachings. If a woman is honored and respected in an Islamic home, it is in spite of the teachings of Muhammad, rather than because of them."*⁵³

⁴⁸ Zoals bijvoorbeeld blijkt uit de bekende uitspraak die moslams doen, "En sh'Allah", als Allah het wil.

⁴⁹ Ibid., p. 118, "the theme is conquest, not conversion, of the unbelieving world."

⁵⁰ *Ilaha illa Allah. Muhammad rasul Allah*, oftewel: Er is geen god behalve Allah, en Mohammed is zijn profeet.

⁵¹ Ibid., p. 123, "Prayer is the most basic tenet of Islam and acts as the lifeline to the Muslim."

⁵² Ibid., p. 130, "The hajj, then, is the perfect illustration of what it takes to get to heaven: hard work, meditation, and the mercy of Allah."

⁵³ Ibid., p. 140

Redding

De ultieme vraag in elke religie die gaat over eeuwig leven na de dood is: “wat moet ik doen om in de hemel te komen?”. In de islam blijft dit antwoord vaag en complex, maar desondanks zijn christenen die zich tot de islam bekeren toch gecharmeerd van de logica en de duidelijkheid van het islamitisch geloof. De redding in de islam is uiteindelijk gebaseerd op de shahadah (belijdenis), het is eigenlijk de enige stap die nodig is om moslim te worden. Tegelijkertijd zijn er toch nog wel wat extra doctrines die men moet geloven (o.a. monotheïsme, het geloof in engelen en profeten, het geloof in een uiteindelijk oordeel, en in een hemel en hel). Caner & Caner gaan nog in op het gebed en de openbaring (eigenlijk een herhaling van eerdere gedeeltes, ik kan dit niet zo goed plaatsen), op het oordeel en hemel en hel. Waar men terecht komt, is een kwestie van mathematische precisie, het afwegen van goede en slechte daden. De islam gelooft niet in een zondeval, de hoop is gericht op het doen van goede werken. Goede werken aan de ene kant van de weegschaal, en de zonde aan de andere kant.

Feesten

Als je als christen moslims wilt bereiken, is het nodig dat je de islamitische cultuur kent, en daar hoort ook bij de islamitische feesten en heilige dagen. Caner & Caner bespreken diverse feesten. Hun conclusie is dat er een aantal belangrijke verschillen zijn met de christelijke feesten:

1. Waar deze namelijk goddelijke interventie gedenken, gaat het bij de islam om menselijke resultaten. Christenen gedenken Pasen, Eid-ul-Adha viert dat Abraham Ismaël wilde offeren, niet het feit dat Allah voor een lam zorgde als plaatsvervanging.
2. Islamitische feesten zijn exclusief voor moslims, er worden geen andere mensen uitgenodigd. Als voorbeeld wordt de iftar-maaltijd genoemd, waar aan het begin van de maaltijd een gebed wordt uitgesproken waarin elke persoon aan tafel zich aan Allah onderwerpt.

Islamitische sektes en splintergroeperingen

De politiek in relatie tot de islam is het laatste decennia ingrijpend veranderd. De belangrijkste verandering is volgens Caner & Caner dat westerse leiders jarenlang afhankelijk waren van Sunni-moslims om zo de radicale Sji-ieten te stabiliseren. Maar er is nu een opzienbarende verandering. Osama bin Laden is een *Sunni*-moslim, die volgelingen uit andere partijen achter zich kreeg. De scheidlijnen zijn dus niet meer zo helder, dit maakt het extra nodig om de verschillende groeperingen te begrijpen.

Caner & Caner bespreken achtereenvolgens de Sunnieten, de Sji-ieten, sufisme, en een aantal kleine sekten: Nation of Islam, Wahhabisme, Druzisme, Alawitisme, de Nusairis en de Ahmadiyyas. De Sikhs worden besproken als een mengeling van islam en hindoeïsme. De verdere beschrijving van deze groepen laat ik achterwege, omdat ze niet relevant zijn voor dit verslag.

Terrorisme en jihad

Er is in de naam van religie veel gedood en vermoord. Maar, volgens Caner & Caner, is er wel een verschil. Mohammed zei dat de jihad een strategie was voor het uitbreiden van de islam, Jezus heeft zoiets niet gezegd, in tegendeel: “Gelukkig de vredestichters, want zij zullen kinderen van God genoemd worden.”⁵⁴ Het Nieuwe Testament roept nooit op tot vervolging van andere groeperingen, en anticipeert er zelfs op dat vervolging alleen tegen christenen gericht zal zijn. Het christendom heeft geleerd van het verleden, maar moslims gaan nog steeds door met hun slachting in o.a. Sudan, Nigeria, Pakistan, de militante islam groeit.⁵⁵ Het is uiteindelijk een theologisch verschil: christenen wordt geleerd in vrede te leven, moslims worden door de Koran en Mohammed opgeroepen om tegen de heidenen te strijden en ze te verslaan.

⁵⁴ Mat. 5:9, NBV

⁵⁵ Caner & Caner, p. 174, “In fact, Islamic militancy continues to gain momentum.”

Daarnaast is er ook een politiek verschil: islamitische landen staan nooit andere godsdiensten toe, in tegenstelling tot westerse, christelijke, landen.

Islam staat dan wel niet gelijk aan religieuze vervolging, toch is het zo dat moslims het merendeel van de vervolging van christenen voor hun rekening nemen.

Jihad wordt sinds september 2001 vooral uitgelegd als een strijd voor innerlijke vroomheid, maar dat is volgens Caner & Caner niet de juiste betekenis. Jihad betekent oorlog.⁵⁶

Evangelisatie onder moslims

Caner & Caner zien een toenemende openheid voor het christendom onder moderne moslims. Maar er blijven nog wel veel moeilijkheden in zowel theologie als cultuur. Caner & Caner besteden twee hoofdstukken aan hoe moslims het christendom zien, en aan Jezus in de Koran. Dit is verder niet ter zake doende voor dit verslag. Het laatste hoofdstuk besteden ze nog aan de vraag hoe je een moslim voor Christus kunt winnen. Ze gaan daar in op thema's als wijze van begroeten, gastvrijheid, omgaan met de andere sexe.

Eindconclusie boek

Dit boek geeft een heleboel informatie over de islam. De schrijvers doen voorkomen alsof ze vanuit een insider-perspectief schrijven, echter, het zijn inmiddels christenen. In alles wordt dan ook gezocht naar verschilpunten met het christendom, om zo aan te sluiten bij wat men als doel van dit boek heeft: christenen toerusten voor evangelisatie. Dit vind ik er wel erg dik bovenop liggen. Ik heb niet het idee dat ik nu een objectief, voor zover mogelijk, boek heb gelezen over de islam. Regelmatig dacht ik: "ja, dit is nu wel de leer, maar wat zou een gemiddelde moslim hierover zeggen?". De schrijver beschrijven een bepaalde subset van de islam, en doen zo geen recht aan het geheel. Wat verder duidelijk naar voren komt is de gebeurtenissen van september 2001, en de impact die dat heeft gehad, waarschijnlijk wordt dit nog versterkt doordat de auteurs in Amerika wonen. Er wordt helaas een soort vijandsbeeld geschetst over de islam, als christen moet je op je hoede zijn. Het islamitisch geloof wordt vooral afgeschilderd als een geloof wat de wereld wil veroveren.⁵⁷ Dat er ook gematigde moslims zijn, wordt terzijde gelegd. Er wordt niets gezegd over moslims die al dat geweld verafschuwen. Zo is onlangs een fatwa tegen geweld uitgesproken door een hoge moslim-geestelijke⁵⁸, ik ben benieuwd wat er over zulke initiatieven vermeld gaat worden in een eventuele volgende editie.

Ook gaan de auteurs wel erg kort door de bocht met hun uitleg over het woord 'jihad', wat verschillende betekenissen kan hebben, al naar gelang de periode van de uitspraak.⁵⁹

Wel grappig vind ik de vragen die de schrijvers stellen aan christenen die beweren dat Allah en Yahweh dezelfde zijn en die dan aan moeten tonen dat dat niet zo is (is Allah drieënig -> nee, heeft Allah een zoon -> nee, is Allah de redder en degene die de zonde van de wereld wegneemt -> nee). Het lijkt mij dat Joden deze vragen ook ontkennend zullen beantwoorden. En toch zal iedere christen

⁵⁶ Ibid., p. 185, "Jihad is combat on the fronts of politics, warfare, and culture."

⁵⁷ Door bijvoorbeeld een verklaring van Osama bin Laden op te nemen, p. 182-184, het begin van het hoofdstuk over de jihad.

⁵⁸ Door Tahir ul-Qadri, een Pakistaan en zeer belangrijke moslimgeleerde en leider van de organisatie Minhaj ul-Quran (de weg van de Koran). Naar wat ik begrepen hebt, hoe hoger de positie van de geleerde, hoe belangrijker het fatwa. ul-Qadri wordt door miljoenen moslims gevolgd. En niet onbelangrijk: hij baseert zich op de Koran, de Hadith, en op belangrijke moslimgeleerden die al eerder een fatwa uitspraken tegen geweld. Bron: ND, 3 maart 2010.

De officiële tekst van de fatwa is te vinden op: http://media.minhajuk.org/wp-content/uploads/2010/03/fatwa-88pages_final2.pdf

⁵⁹ Artikel van dr. Christine Schirrmacher, <http://www.contra-mundum.org/schirrmacher/Jihad.html>. Zie ook: Schirrmacher, C., *Islam and society*, (Bonn: Culture and Science publ.), 2008, p. 111-119.

beweren dat Joden en christenen dezelfde God aanbidden. Het punt dat Caner & Caner hier dus willen maken ontgaat mij enigzins.

Verder mis ik vooral het respect, en de goede punten die ook in de islam voorkomen. Als men werkelijk zo eerbiedig met de Koran omgaat, als men werkelijk vijf keer per dag bidt, aalmoezen geeft, zich echt toewijdt aan het leven met Allah, het islamitisch geloof zo inricht dat het het hele leven raakt, is dat niet dan een voorbeeld voor christenen?

Dat kunnen we dan afdoen als wetticisme, maar dat is mijns inziens toch te kort door de bocht. In die zin had dit boek een pleidooi kunnen worden voor echt christelijk leven, midden in een pluralistische en relativiserende maatschappij. Echte toewijding aan God. En dat is uiteindelijk een veel krachtiger evangelisatiemiddel dan het kennen van de fouten en discrepanties in de Koran.

Ook heb ik mijn twijfels over de juistheid van enkele uitspraken:

-de uitspraak dat bekeerde moslims, in plaats van de term Allah te gebruiken om de christelijke God aan te duiden, meer kiezen voor het Arabische woord *khudu* (p. 106). Ik had dit nog nooit gehoord, sterker nog, ik hoor vaker het eerstgenoemde.

-trouwen er echt (zoveel) moslimmannen in het westen met meerdere vrouwen, waarvan sommigen overzee (p. 134)?

-ik heb het idee dat Caner & Caner de fout in gaan met het toeschrijven van het merendeel van religieuze vervolging aan moslimlanden, en ze doen alsof overheden dit toestaan. Ten eerste vergeten ze dan landen als Noord-Korea, India, China, Laos, Bhutan, Vietnam e.d., waarvan de eerste inmiddels al acht jaar op de nummer één staat van de ranglijst voor christenvervolging.⁶⁰ Ten tweede suggeren ze alsof overheden zonder meer accoord gaan met een extremistische islam, maar de verhalen uit o.a. Pakistan en Egypte bewijzen volgens mij het tegendeel. Natuurlijk spelen hier allerlei andere belangen, en doen islamitische overheden in het algemeen weinig om christenen te beschermen, toch vind ik enige nuancering wel op zijn plaats.

-de auteurs gaan zeker de fout in met het voorbeeld wat ze gebruiken over Tanzania (p. 79). Daar wordt het verbod op prediking in de openlucht als voorbeeld gebruikt van islamitische onderdrukking. Feit is echter dat dit verbod voor zowel christenen als moslims geldt,⁶¹ en is opgelegd door een overwegend christelijke overheid.

Verder mis ik een genuanceerd standpunt over de sharia. De vier rechtsgroepen binnen de islam worden niet eens genoemd, dat vind ik toch wel een misser. Ook wordt de sharia over één kam gescheerd, terwijl er toch meerdere varianten/versies van zijn.⁶² Daarnaast besteden de auteurs een heel hoofdstuk aan de positie van vrouwen in de islam, maar wordt er niet ingegaan op wat de sharia zegt over de bescherming van vrouwen.

Pas in de laatste alinea (!), komt het tot een oproep voor christenen om te ontwaken, en lees je wat mij betreft voor het eerst wat positiefs over moslims, hoewel miniem:

“Being challenged by intelligent people who care about their faith in God should awaken Christians from their biblical and theological slumber. Perhaps they will be inspired to open their own Bibles and read what Scripture really says, instead of relying upon preachers to spoon-feed bits of proof texts to them.”⁶³

Deze oproep komt wat mij betreft veel te laat. Na meer dan 200 pagina's vol met punten die niet gaan over dialoog, maar 'confrontatie' en het ontmaskeren van leugens in de islam, en die toch eigenlijk bij elkaar meer een apologetiek voor het christendom vormen, heeft zo'n opmerking voor mij niet veel waarde meer.

⁶⁰ Zie <http://www.opendoors.nl/vervolgdechristenen/ranglijst-christenvervolging-2009/>

⁶¹ “The law prohibits preaching or distributing material considered as inflammatory or that represents a threat to public order”, volgens het UNHCR rapport over religieuze vrijheid in Tanzania (2009). Zie <http://www.unhcr.org/refworld/category,COI,,,TZA,4ae86102c,0.html>

⁶² Berger, M., *Klassieke sharia en vernieuwing*, (Amsterdam: Amsterdam University Press), 2006, p. 16-19.

⁶³ Caner & Caner, p. 234.

7.5 Islam in 'Jezus en/of Mohammed'

Auteur

De auteur van dit boek, dr. Mark Gabriel (een schuilnaam), is een bekeerde moslim. Hij is opgegroeid in het islamitisch geloof, werd zelfs hoogleraar in de islamitische geschiedenis aan de Al-Azhar universiteit, het meest voornamelijk instituut in de islamitische wereld. Uiteindelijk is hij tot geloof gekomen, en moest daarna vluchten. Hij woont tegenwoordig in de Verenigde Staten. Daar behaalde hij o.a. nog een doctorstitel in wereldgodsdiensten.

Doel van het boek

De ondertitel van het boek is 'verrassende parallellen en diepgaande verschillen'. Dit is precies waar het boek over gaat. De schrijver vergelijkt de levens, uitspraken en uitwerking van Mohammed en van Jezus met elkaar. Zeer belangrijk voor hem daarbij is waar hij zich op baseert. Namelijk niet op de volgelingen vandaag de dag, nee, hij baseert zich op de primaire bronnen. Dat wil zeggen: de Koran, Hadith, biografieën over Mohammed, en de islamitische geschiedenis voor wat betreft Mohammed, en het Nieuwe Testament (m.n. de evangeliën) voor wat betreft Jezus. Onduidelijk blijft of hij het Nieuwe Testament in het Grieks kan lezen, ik neem aan van niet, anders had hij het wel expliciet vermeldt, want hij benadrukt diverse keren hoe belangrijk de primaire bronnen voor hem zijn. Het principe is dus: we moeten de leider scheiden van de volgelingen, want alleen zo krijgen we een betrouwbaar beeld. Verder moeten we niet op anderen vertrouwen die ons over deze bronnen vertellen, maar ze zelf lezen. Hier ligt dan ook volgens de auteur het unieke van dit boek. Het boek is verder overzichtelijk opgedeeld in vier delen, waarop ik hieronder inga.

Deel 1 – De achtergrond van de auteur

In dit deel vertelt de auteur over zijn opvoeding, studententijd, en zijn tijd als hoogleraar. Hij werd een zeer begaafd student, kende o.a. de Koran en vele hadith uit zijn hoofd. In zijn studententijd wordt duidelijk dat hij toch ook wel een aparte student is, die graag vragen stelt en de discussie aangaat met zijn leraren. Dit wordt niet echt geaccepteerd. De auteur noemt verschillende voorbeelden:

*"Hij (sjeik die lesgeeft, SK) zei ons: wat ik jullie vertel, moet als waarheid aanvaard worden. Ik sta geen enkele vorm van discussie in de klas toe. Wat ik niet zeg, is niet de moeite waard om te weten. Luister en gehoorzaam, en stel geen vragen."*⁶⁴

*"Ik vroeg bijvoorbeeld aan een professor: waarom zei Mohammed ons eerst dat we moeten omgaan met christenen en zegt hij ons vervolgens te doden? De professor antwoordde: wat de profeet je zegt te doen, moet je nemen zoals het er staat. Wat hij verbiedt, verbied jij. Wat hij toestaat, sta jij toe. Je bent geen ware moslim als je je niet onderwerpt aan de woorden van Mohammed."*⁶⁵

*"Ik stelde zelfs vragen aan sjeik Omar Abdel Rahamn, die wel bekendstaat als het brein achter de bomaanslag op het World Trade Center in Amerika in 1993.....dus ik stond op voor vijfhonderd studenten en vroeg: Waarom onderwijst u ons altijd over de jihad? Wat moeten we doen met de andere verzen van de Koran die over vrede, liefde en vergeving spreken? Hij werd onmiddellijk rood in zijn gezicht. Ik kon zijn woede zien, maar ik kon ook zien dat hij ervoor koos zich te beheersen."*⁶⁶

Uiteindelijk bevredigen de antwoorden die hij van zijn professoren krijgt hem niet. Tijdens zijn scriptie onderzocht hij de islamitische geschiedenis, en raakte steeds meer gedesillusionneerd over de islam, het is een verhaal van geweld en bloedvergieten.

⁶⁴ Gabriel, Mark. A, *Jezus en/of Mohammed*, (Vaassen: Medema), 2008, p. 19.

⁶⁵ Ibid., p. 21.

⁶⁶ Ibid., p. 22

De auteur wordt zelf hoogleraar, maar hield van een andere manier van lesgeven. Hij staat discussies toe en laat studenten de vragen stellen. Het bracht studenten in de war, en zij gingen naar de universiteitsraad. Hij verwoordt zijn twijfels over de Koran.⁶⁷ Hierna wordt hij opgepakt en gemarteld door de geheime politie. Hij komt na enige tijd tot bekering en wordt christen. Helaas moet hij vluchten.

Deel 2 - Het leven van Jezus en Mohammed

De auteur bespreekt in zes hoofdstukken het leven van Jezus en Mohammed. Er wordt ingegaan op hun jeugdjaren, de openbaringen, de reacties van de mensen daarop, hoe de boodschap verspreid werd, en hoe hun leven eindigde.

In de jeugdjaren ziet de auteur een aantal parallellen, bijvoorbeeld: ze waren het eerste kind in het gezin, in de geboortenacht is er uitzonderlijk veel licht aan de hemel, er wordt over beiden geprofeteerd. De auteur concludeert dat beiden beïnvloed werden door de godsdienst van hun tijd. Terwijl Jezus meeging in het geloof van zijn volk, begon Mohammed de afgodenaanbidding uit zijn tijd in twijfel te trekken.

Mohammed had twijfels over zijn openbaringen, en kreeg zelfmoordneigingen. Jezus was echter vanaf het begin overtuigd van zijn doel en identiteit. Mohammed begint onopvallend en krijgt aanvankelijk maar weinig aanhang, wordt zelfs verworpen, de start van Jezus is indrukwekkender. Als Jezus wordt verworpen, geeft Hij zijn mening en reist weer verder. Hij richtte zich op prediken en genezen, Mohammed richt zich op de verspreiding van de islam via militaire middelen.

Aan het eind van hun leven bereikte de invloed van hen zijn hoogtepunt. Beiden keren terug naar de stad waar het centrum van hun godsdienst was gevestigd. Alleen Mohammed keert terug als overwinnaar, Jezus keert terug als offer. Mohammed roept zijn volgelingen op om de islam te verspreiden met het zwaard, Jezus zendt zijn discipelen uit om het goede nieuws te verspreiden.

Deel 3 – de erfenis van Jezus en Mohammed in woorden en daden

In het derde deel vergelijkt de auteur de uitspraken van Jezus en Mohammed over een aantal onderwerpen: hun boodschap aan de wereld, hun onderwijs over elkaar, genezingen en wonderen, de betekenis van heilige oorlog, onderwijs over liefde, onderwijs over gebed, hun houding tegenover vrouwen, hun reactie op gebeurtenissen die in hun beider leven plaatsvonden (bv. een vrouw die overspel pleegt wordt bij hen gebracht, een blinde man vraagt om hulp, etc.), en praktische leerstellingen over bijvoorbeeld vasten, drank en voedsel, en vergeving. In al deze onderwerpen worden de verschillen nog diepgaander, en nog meer benadrukt. Het gedeelte wat gaat over wat Jezus over Mohammed gezegd zou kunnen hebben vond ik interessant. Jezus zou het profeetschap van Mohammed op drie punten in twijfel trekken: (1) Mohammeds behandeling van andere mensen; (2) Mohammeds beschrijving van hoe je God kunt behagen; (3) Mohammeds beschrijving van het karakter van God.

Deel 4 – Samenvatting

In dit laatste deel vat de auteur alles nog eens kort samen, en vertelt hij hoe zijn leven verder ging na zijn bekeringsmoment.

Eindconclusie

Ik vind de ondertitel misleidend, er wordt erg snel over de parallellen heen gewandeld, en het blijkt uiteindelijk een boek wat vooral de verschillen bespreekt. Ergens denk ik dan ook: “hoe kan het ook anders, als je de Zoon van God vergelijkt met een mens”? Dit neemt niet weg dat ik het beeld wat de auteur over Jezus geeft wat eenzijdig vindt. Zo wordt er bijvoorbeeld niets gezegd over Jezus die het

⁶⁷ Ibid, p. 28: “Men zegt dat de Koran rechtstreeks van Allah komt, maar daar heb ik zo mijn twijfels over. Ik zie er de gedachten van een mens in, niet de woorden van een ware God.”

eindoordeel zal uitoefenen.⁶⁸ En door dit te negeren, kan Jezus wel wat 'te lief' worden afgeschilderd. Net zoals Mohammed afrekenet met de ongelovigen, zo zal Jezus dat uiteindelijk ook doen.

Verder geeft dit boek geen helder beeld over de islam. Dat is ook niet het doel van de auteur, maar dat terzijde. Ik mis bijvoorbeeld een bespreking van de vijf zuilen en een uitleg over de verschillende stromingen.

Het boek geeft bij mij aanleiding tot 'superioriteitsdenken', de gedachte dat het christendom vele malen beter is dan de islam. Natuurlijk valt de vergelijking Jezus-Mohammed altijd uit in het voordeel van Christus. Het is de vraag of het juist is om deze twee met elkaar te vergelijken. De islam is een religie van 'het boek', het christendom een religie van 'de persoon'. Het vergelijken van beide stichters doet wat mij betreft geen recht aan beide religies. Dit geeft al snel het idee van een confrontatie, en dat het erom gaat wie er nu de beste van de twee is. Dit maakt dat ik dit boek 'oneerlijk' vindt, en zelfs boos om wordt. Er wordt voortdurend de confrontatie gezocht, en het gaat dan vaak in de trant van "in tegenstelling tot Mohammed, deed/zei Jezus.....", waarbij Jezus natuurlijk het beste deed of zei. Dat voel je als lezer op je klompen wel aan.

Het is de vraag of een boek als dit echt kan bijdragen aan een goede dialoog. Ik denk van niet. Ik vond het best een mooi boek, vooral omdat het pakkend geschreven is, maar na het lezen dacht ik: "wat is de islam toch een zwarte, duistere, religie". Ik vind het jammer dat het beeld wat achterblijft zo negatief is.

7.6 Conclusies boeken

Het is opvallend dat de GL-studenten tijdens hun opleiding vrijwel allemaal een boek lezen over de islam, dit in tegenstelling tot de PABO-studenten waarbij 30% van de vierdejaars studenten niets heeft gelezen, en waarbij enkelen zelfs aangeven totaal niet geïnteresseerd te zijn in de islam. Het boeit ze niet, of ze komen er niet mee in aanraking (het is de vraag of dat een goed excuus is).

Verder zijn de boeken wisselend van kwaliteit:

Over 'Islam ontsluit' ben ik negatief, ik denk niet dat het bijdraagt tot kennis over de islam, er staan fouten in, en de dialoog met moslims zal er niet mee geholpen zijn.

Ook 'Jezus en/of Mohammed' biedt geen objectief en helder beeld. Hoewel ik het op zich een mooi boek vindt, geeft dit boek het meest negatieve beeld van de islam. Dit ligt met name in het beeld wat van Mohammed wordt gegeven, en de vergelijking ervan met Jezus. Die vergelijking vind ik subjectief, het zoekt de confrontatie, en ik vind het geen recht doen aan zowel de islam als aan het christendom.

Over 'Kruis en halve maan' ben ik positief, zij het dat ik het meer beschouw als een inleiding, en het toch wat oppervlakkig vindt. Het biedt wel een zeer goede aanzet voor verdere studie en voor gespreksvoering. Verder is het ook meer gericht op het aangaan van de dialoog met moslims.

Over 'Tussen hoed en hoofddoek' ben ik positief. Het biedt van deze vier boeken het meeste inzicht in de islam, en is neutraal geschreven. Wel is er minder aandacht voor de dialoog, en wordt er ook minder bij theologische vragen stilgestaan. Hiervoor geeft Chapman meer handreikingen.

⁶⁸ B.v. Openbaringen 19, de ruiter op het witte paard. Duidelijk is dat hiermee Jezus Christus wordt bedoeld, maar het is een beeld waar maar weinig christenen blij van zullen worden. En het komt niet terug in de boeken van bekeerde moslims, zowel niet bij Gabriel, als bij de gebroeders Caner. Een blinde vlek?

Hoofdstuk 8 - Slotconclusies en aanbevelingen

Conclusies

In een interview met godsdienstfilosoof prof. dr. H.M. Vroom zegt deze: *“Een van de grote problemen in onze tijd is de beeldvorming. Ons beeld van moslims wordt bepaald door wat we op de televisie zien. Dat geldt ook van ons beeld van politiek, van de kerk, van alles. We horen over aanslagplegers en meteen komen indringende beelden onze huiskamer binnen. Dat zijn heel vaak beelden van dingen die fout gaan. Ons beeld van de werkelijkheid wordt steeds meer door conflicten bepaald. Want die worden in beeld gebracht. De genezing zien we vaak niet. Die duurt tijden, is niet opzienbarend, niet emotioneel. Nederland heeft eigenlijk niet in de gaten wat er echt speelt in de Arabische wereld, dat het er veel opener is dan wij vaak denken.”*⁶⁹

Prof.dr. Vroom slaat hier de spijker op zijn kop. Beeldvorming is een groot probleem, en wordt veelal bepaald door de media. In die media overheerst de negativiteit. Dit bleek wel uit de TV-programma's die ik onderzocht heb. Hans Küng geeft hiervan een ontzettend rake typering: *“Als westerse media moslims laten zien, dan zij dat bij voorkeur fanatieke, bebaarde rechtsgeleerden, ongeremd gewelddadige terroristen, superrijke oliesjeiks en gesluierde vrouwen. Geen wonder dus dat voor veel mensen in het Westen het beeld van de islam donker gekleurd is.”*⁷⁰

Tegelijkertijd is beeldvorming een moeilijk meetbaar en abstract begrip. Want je kunt wel een boek lezen over de islam, maar wat doet het met je? Ben je het ermee eens, of verwerp je het? In hoeverre speelt het een rol bij je beeldvorming? En kan één negatieve TV-uitzending dit beeld dan weer verstoren? Al met al erg complexe vragen.

Daarom is dit onderzoek vooral een indicatie van wat studenten kijken en lezen over de islam. We hebben niet onderzocht wat voor effect dit op hun beeldvorming heeft. Desalniettemin denk ik dat we toch wel met zekerheid een aantal conclusies kunnen trekken:

1. Studenten gebruiken meerdere factoren bij hun beeldvorming. Er komt geen eenzijdig beeld uit de enquête. Men leest één of meer boeken, men kijkt op internet, men shopt eigenlijk tussen de verschillende mediavormen, en komt zo tot een beeld over de islam.
2. Er is ontzettend veel negatieve beeldvorming over de islam. In dit onderzoek vallen dan met name TV-programma's en Open Doers publicaties op, naast de boeken die geschreven worden door ex-moslims.
3. Voor een genuanceerde beeldvorming over de islam, is het nodig om boeken te lezen die een evenwichtig standpunt weergeven, of om contact te hebben met een christelijke organisatie, waarbij ik vooral aan stichting Evangelie&Moslims denk.
4. De boeken die geschreven worden door ex-moslims (“Jezus en/of Mohammed”, en “Islam ontsluit”) zijn populair. Vrijwel iedere evangelische boekhandel heeft ze te koop.⁷¹ De boeken zijn vlot geschreven, en wekken snel interesse. Dit in tegenstelling tot de toch meer droge, beschouwende boeken van Chapman en Borst.
5. Ex-moslims noemen zich vaak wel ‘insiders’, maar zijn dat eigenlijk niet (meer). Hun boeken kenmerken zich door een sterke afkeer van hun oude geloofsovertuiging, ten gunste van het christendom.
6. De boeken van Chapman en Borst zijn geschikt voor het lesgeven over de islam in het onderwijs, waarbij laatstgenoemde zich daar nog wat explicieter op richt, en dus meer aan te

⁶⁹ Nederlands Dagblad, 18 maart 2010.

⁷⁰ Küng, Hans, *De islam; de toekomst van een wereldreligie*, p. 33.

⁷¹ Dit bleek uit een belronde naar een aantal christelijke boekhandels. Ik had namelijk gegevens nodig voor mijn enquête, en moest weten welke titels te koop waren. Op nummer 1: “Jezus en/of Mohammed”, op nummer 2: “Islam ontsluit”.

bevelen is. Het boek van Chapman vind ik de meest geschikte voor catechese, omdat het wat meer nog ingaat op de theologische verschillen met het christendom, en een goede introductie is op de islam. De boeken van Caner&Caner en Gabriel acht ik niet geschikt, noch voor onderwijs, noch voor catechese.

7. Als overig materiaal zijn geschikt de sites van Wikipedia, daarnaast m.n. het materiaal van stichting Evangelie & Moslims (o.a. materiaal voor kinderclubs, catechese, bijbelkringen, en diverse informatieve brochures). TV-programma's zijn niet geschikt en zullen over het algemeen een negatief beeld verspreiden.

Aanbevelingen

1. In de resultaten van de enquête kwam ik bij meerdere PABO-studenten de opmerking tegen dat het vak 'islam' wordt aangeboden als keuzemodule. Studenten hoeven er dus niet voor te kiezen, ze kunnen het onderwerp ook negeren. Dit lijkt mij geen wenselijke situatie. Ook blijkt uit de enquête dat 30% van de PABO-studenten nooit een boek heeft gelezen over de islam.
Basiskennis over de islam is nodig voor iedere christen. We leven in een multi-culturele samenleving, en mijns inziens kan je het niet verkopen om docenten af te leveren zonder enige kennis over de islam.
Mijn advies zou dus zijn om het vak 'islam' niet meer aan te bieden als keuzemodule, maar verplicht te stellen voor alle studenten.
2. Ook is het misschien de moeite waard om te onderzoeken of het vak 'islam' hogeschoolbreed aangeboden kan worden. Want niet alleen PABO en GL-studenten moeten gaan werken in een multiculturele samenleving, ook bijvoorbeeld verpleegkundigen en maatschappelijk werkers. Voor studenten journalistiek is kennis van de islam een must. Kortom, voor elke CHE-student is basiskennis van de islam een vereiste. De diverse opleidingen zouden dan zelf nog eventuele aanvullende modules kunnen maken (bv. islam en onderwijs voor de PABO, islam en gezondheidszorg voor de HBO-V, islam en gezin voor MWD, etc.).
3. De verplichte literatuur voor PABO/GL zijn boeken die neutraal en genuanceerd over de islam schrijven. Zorg ervoor dat een student minstens één van deze boeken gelezen heeft, bijvoorbeeld door een bepaalde verwerkingsopdracht in te laten leveren.
4. Als er ruimte in het lesprogramma voor is, is het aan te raden om ook iets te lezen van islamitische auteurs. Zij praten echt vanuit het insider-perspectief.
5. Het lijkt mij goed om in de lessen over de islam ook te benadrukken wat voor goede dingen we als christenen kunnen leren van moslims. Dit kan helpen om het 'superioriteitsdenken' tegen te gaan.
6. Tijdens de lessen over de islam zou het ook moeten gaan over beeldvorming. Alleen al de bewustwording bij studenten dat er sprake is van beeldvorming, en wellicht de eenzijdigheid en onjuistheid daarin, is winst voor een eventuele dialoog.

Bibliografie

Boeken

Algemeen

Migchelbrink, F., *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*, (Amsterdam: SWP), 8^e druk, 2003, 223 pp.

Islam

Berger, M., *Klassieke sharia en vernieuwing*, (Amsterdam: University Press), 2006, 101 pp.

Borst, J.C., *Tussen hoed en hoofddoek*, (Heerenveen: Groen), 2008, 173 pp.

Caner, E.M., Caner, E.F., *Unveiling Islam*, (Michigan: Monarch books), 2003, 251 pp.

Chapman, Colin, *Kruis en halve maan*, (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn), 1996, 319 pp.

Cragg, Kenneth, *The call of the minaret*, (London: William Collins Sons&Co Ltd.), 1985, 385 pp.

Gabriel, Mark A., *Jezus en/of Mohammed*, (Vaassen: Medema), 2008, 341 pp.

Küng, Hans, *De islam; de toekomst van een wereldreligie*, (Kampen: Ten Have), 2006, 2^e druk, 893 pp.

Schirmacher, C., *Islam and society*, (Bonn: Culture and Science publ.), 2008, 129 pp.

Open Doors publicaties

Bijl van der, Anne & Janssen, Al, *Geheime gelovigen*, (Amsterdam: Ark media), 2008, 351 pp.

Bijl van der, Anne & Janssen, Al, *Een leger van licht*, (Amsterdam: Ark media), 2005, 2^e druk, 341 pp.

Websites

Allereerst alle websites die in het hoofdstuk over websites genoemd worden, ik vond het te uitgebreid om deze ook hier op te nemen. Daarnaast de volgende websites:

<http://www.contra-mundum.org/schirmacher/Jihad.html>

(artikel van dr. Christine Schirmacher over jihad n.a.v. september 2001)

http://en.wikipedia.org/wiki/Khalid_Yasin

(Wikipedia over sjeik Khalid Yasin)

<http://www.evangelie-moslams.nl>

(site van de stichting Evangelie en Moslims)

<http://www.erguncaner.com/>

(site van Ergun Caner, president van Liberty Baptist Theological Seminary)

http://media.minhajuk.org/wp-content/uploads/2010/03/fatwa-88pages_final2.pdf

(tekst van de fatwa tegen extremisme, uitgesproken door Tahir ul-Qadri)

<http://www.netwerk.tv>

(site van Netwerk actualiteitenprogramma)

<http://www.nmo.nl>

(site van de Nederlandse Moslim Omroep)

<http://www.novatv.nl/>

(site van NOVA actualiteitenprogramma)

<http://www.opendoors.nl/vervolgdechristenen/ranglijst-christenvervolging-2009/>

(ranglijst christenvervolging 2009, uitgegeven door Open Doors)

<http://www.unhcr.org/refworld/category,COI,,,TZA,4ae86102c,0.html>
(rapport over religieuze vrijheid in Tanzania, 2009)

<http://www.worldvision.nl>
(site van World Vision hulporganisatie)

Overig

Nederlands Dagblad, 3 maart 2010, artikel over fatwa tegen geweld door Tahir ul-Qadri.

Nederlands Dagblad, 18 maart 2010, interview met prof.dr. H.M. Vroom bij zijn afscheid op de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Bijbelteksten zijn overgenomen uit de NBV, tenzij anders vermeld.

Bijlage 1 – Uitgevoerde enquête

Vraag 1: Welke opleiding volg jij op de CHE?

- a. PABO
- b. GL

Vraag 2: In welk jaar van deze opleiding zit je?

- a. 1^e jaar
- b. 2^e jaar
- c. 3^e jaar
- d. 4^e jaar

Vraag 3: Welke variant volg je?

- a. Voltijd
- b. Deeltijd
- c. Duaal

Vraag 4: Gebruik je weleens Internet om informatie over de islam te vinden? Zo ja, welke sites bezoek je dan? Mocht er een site niet tussen staan, zou je deze dan in willen typen?

- a. Google
- b. Wikipedia
- c. www.answering-islam.org
- d. www.muslim.org
- e. www.al-islam.com
- f. www.ummah.com
- g. www.injil.org
- h. www.islamendialoog.nl
- i. anders, namelijk:

Vraag 5: Kijk jij weleens TV-programma's om meer over de islam te weten te komen? Zo ja welke programma's? Mocht je nog andere programma's anders dan ondergenoemde kijken zou je deze dan in het tekstvak willen intypen?

- a. Netwerk
- b. NOVA
- c. Programma's van de Nederlandse Moslim Omroep
- d. Anders, namelijk:

Vraag 6: Hieronder vind je een aantal bekende boeken over de islam. Zou je willen aankruisen welke je gelezen hebt of op dit moment leest? Mocht je andere titels gelezen hebben zou je deze dan in willen typen?

- a. Christenen ontmoeten moslims, ds. H. Veldhuizen
- b. De islam en de bijbel, ds. Koekkoek
- c. De uitdaging van de islam voor christenen, David Pawson
- d. Eindtijd, Israël en islam, J. van Barneveld
- e. Jezus en/of Mohammed, Mark Gabriel
- f. Islam, J.I. van Baaren
- g. Islam, J. Slomp
- h. Islam ontsluit, Caner&Caner
- i. Kruis en halve maan, Colin Chapman
- j. Tussen hoed en hoofddoek, dr. H. Borst
- k. Anders, namelijk:

Vraag 7: Hieronder vind je een aantal bekende christelijke organisaties die zich richten op de islam. Zou je willen aankruisen van welke organisaties je het magazine of eventuele brochures leest? Mocht je andere organisaties missen in deze lijst zou je deze dan in willen typen?

- a. Arabische Wereld Zending (AWZ)
- b. Arab Vision
- c. Evangelie & Moslims
- d. Open Doors
- e. World Vision
- f. Anders, namelijk:

Vraag 8: Ruimte voor eventuele opmerkingen